

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.
«_____» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»

на тему:

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ
НА ЛЬВІВЩИНІ

Виконавець: студентка 212М групи Загірна Юлія Василівна

Науковий керівник: д. геогр. н., професор кафедри міжнародного туризму та країнознавства **Дудник Іван Миколайович**

Нормоконтролер: к. геогр. н., доцент кафедри міжнародного туризму та країнознавства **Борисюк Оксана Анатоліївна**

Київ 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства
Спеціальність 242 «Туризм»
Освітньо-професійна програма: «Туризмознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Дудник І.М.

«_____» _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Загірної Юлії Василівни

(прізвище, ім'я, по-батькові випускника в родовому відмінку)

Тема дипломної роботи: ОРГАНІЗАЦІЯ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ НА ЛЬВІВЩИНІ, затверджена наказом ректора від «01» жовтня 2019 р. № 2249 /ст.

2. Термін виконання роботи: з 01 жовтня 2019 року по 5 лютого 2020 р.

3. Вихідні дані до роботи: дослідження має теоретичний і практичний характер, виконане на основі аналізу літературних та Інтернет-джерел.

4. Зміст дипломної роботи:

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади дослідження паломництва з позицій туризму

РОЗДІЛ 2. Чинники і тенденції розвитку паломницького туризму у Львівській області

РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи паломницького туризму у Львівській області

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: Рис.1.1 Паломницький туризм як складова культурно-пізнавального туризму; Рис.1.2 Етапи паломницької подорожі; Рис. 1.3 Основні функції паломництва; Рис. 2.1.

Види суб'єктів туристичної діяльності на Львівщині у 2018 році; Рис. 2.2. Загальна кількість туристів, 3 обула обслугована львівськими суб'єктами туристичної діяльності у 2018 році, тис. Осіб; Рис. 2.3. Кількість колективних засобів розміщення у 2018 році на Львівщині; Рис. 2.4. Структура туристів за країнами, що відвідали Львівську область у 2018 році; Рис. 2.5 Кількість релігійний громад за 2013 – 2018 роки; Рис. 2.6 Частка релігійний організацій за конфесійною належністю у 2018 році, %; Рис. 2.7 Динаміка кількості релігійних організацій різної конфесійної приналежності за 2000 рік так 2017 рік; Рис. 2.8 Обсяги та динаміка туристичних потоків прочан у найбільші паломницькі центри Львівщини; Рис.2 9 Інтереси туристів у місті Львові у 2018 році.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін Виконання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження.	01.10 - 09.10 2019 р.	Виконано
2.	Обґрунтувати об'єкт, предмет дослідження, сформулювати завдання і мету. Написати вступ.	10.10 – 15.10 2019 р.	Виконано
3.	Зібрати, проаналізувати і узагальнити матеріал щодо теоретичних засад паломництва. Написати перший розділ роботи.	16.10 – 11.11 2019 р.	Виконано
4.	Дослідити чинники і тенденції розвитку паломницького туризму у Львівській області. Написати другий розділ.	12.11-01.12. 2019 р.	Виконано
5.	Визначити проблеми та перспективи розвитку подієвого туризму у Львівській області. Сформулювати новий тур для прочан. Написати третій розділ роботи.	02.12-20.12. 2019 р.	виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки.	21.12 - 05.01 2020 р.	виконано
7.	Підготувати реферат.	06.01.-12.01. 2020 р.	Виконано
8.	Підготувати доповідь на попередній захист, розробити демонстраційні матеріали.	13.01-18.01. 2020 р.	Виконано

9.	Провести роботу над зауваженнями після попереднього захисту дипломної роботи.	19.01-28.01. 2020 р.	Виконано
10.	Захист дипломної роботи	05.02.2020 р.	

7. Дата видачі завдання: «01» жовтня 2019 р.

Науковий керівник дипломної роботи _____ Дудник І. М.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Загірна Ю.В.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Організація паломницького туризму на Львівщині»: 122 сторінки, 12 рисунків, 6 таблиць, 44 використаних джерел, 11 додатків.

Об'єкт дослідження – паломницький туризм у Львівській області.

Предмет дослідження – організація паломницького туризму у Львівській області.

Мета роботи – дослідження паломницької діяльності у Львівській області, зокрема аналіз ресурсів паломництва, мережі паломницьких об'єктів, паломницьких потоків та маршрутів.

В дипломній роботі використано такі **методи**: літературний аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, просторовий аналіз, статистичний метод, картографічний метод, порівняльний метод.

Наукова новизна. У роботі було досліджено організацію паломницького туризму на Львівщині.

Результати роботи можуть бути застосовані у вищих навчальних закладах, туристичних підприємствах, курсах з підготовки майбутніх фахівців та релігійних конфесіях.

Теоретичні положення роботи можуть бути використані при розробці курсу «Релігійного туризму».

Дипломна робота складається зі: вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАЛОМНИЦТВА З ПОЗИЦІЙ ТУРИЗМУ.....	11
1.1 Сутність паломництва та чинники його розвитку.....	11
1.2 Порівняльна характеристика паломництва та релігійного туризму.....	23
1.3 Етапи та методи дослідження структури й організації паломницького туризму регіону обласного рангу.....	32
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	37
2.1 Загальні тенденції розвитку туризму у Львівській області.....	37
2.2 Етнодемографічні, соціокультурні (конфесійні) та історико-географічні чинники розвитку паломницького туризму регіону.....	44
2.3 Особливості розміщення паломницьких ресурсів та центрів у Львівській області.....	51
2.4 Суб'єкти організаторської діяльності в галузі паломницького туризму Львівщини.....	58
2.5 Обсяги, динаміка та географія туристичних потоків прочан на Львівщині.....	63
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	70
3.1 Проблеми розвитку паломницького туризму у Львівській області.....	70
3.2 Шляхи вдосконалення паломницького туризму на Львівщині.....	73
3.3 Новий тур для прочан на Львівщині.....	78
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження. Паломництво є складним соціокультурним феноменом, який відіграє важливу роль у сучасному суспільному житті. В окремих релігіях паломництво є невід'ємною ознакою релігійності та засобом духовної практики. Найважливіші паломницькі місця приймають щорічно мільйонні потоки паломників. Чимало паломницьких місць пов'язані з різноманітними природними об'єктами (лісами, печерами, джерелами), а в окремих релігіях вони є об'єктами поклоніння. Важливе значення для розвитку паломництва та формування потоків паломників має наявність ресурсів паломництва (чудотворних ікон, мощів святих та блаженних, цілющих джерел). Транспортна доступність святинь, де для вшанування та поклоніння виставлено чудотворні ікони чи мощі святих, наявність паломницької інфраструктури, сакральна та історична значимість цих святинь впливають на кількість паломників.

Паломницький туризм приваблює людей, які прагнуть розширювати свій духовний та культурний світогляд, знайти себе, присвятити себе молитві, здійснити працю над собою, виявити бажання здійснити прощу до святого місця та знайти однодумців, з якими можна буде поділитися своїми переконаннями. Актуальність дослідження визначається потребою вивчення паломницького туризму, з'ясування значення і впливу циклу паломницьких прощ на динаміку та географію туристичних потоків.

Релігійна діяльність, до якої входить паломницький туризм, є невід'ємною частиною духовного життя людини. Із розпадом Радянського Союзу і проголошенням незалежності України пов'язана й активізація релігійного життя. Передусім це стосується УГКЦ, повернення до України РКЦ, відновлення УАПЦ, виходу зі сфери впливу РПЦ частини духовенства та вірян і проголошення УПЦ КП. Водночас почало поживавлюватися культове життя українців, активізувалася паломницька діяльність.

Актуальності теми додає те, що Львівська область володіє значною кількістю ресурсів паломництва, які сформувалися впродовж століть. У храмах області для шанування та поклоніння виставлено понад півсотні чудотворних ікон, в області розташовано понад 10 джерел, води яких мають цілющі властивості та моці праведних та великомучеників, які також є об'єктами споглядання для паломницького туризму. Львівщина має вигідне прикордонне положення та велику історію, що зумовили вважати регіон полі конфесійним. У Львівській області розташовані паломницькі місця як регіонального, так і національного масштабу. Найбільшими і водночас найвідомішими паломницькими місцями Львівської області є місто Львів, села Крехів, Страдч, Унів, які становлять інтерес для українців, так і для іноземців.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження паломницької діяльності у Львівській області, зокрема аналіз ресурсів паломництва, мережі паломницьких об'єктів, паломницьких потоків та маршрутів.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання **головних завдань**:

- Розглянути сутність паломництва та чинники його розвитку;
- Показати співвідношення паломництва та релігійного туризму;
- Проаналізувати Етапи та методи дослідження структури й організації паломницького туризму регіону обласного рангу;
- Розглянути загальні тенденції розвитку туризму у Львівській області
- Виявити вплив етнодемографічних, соціокультурних (конфесійні) та історико-географічних чинники розвитку паломницького туризму регіону
- обґрунтувати особливості розміщення паломницьких ресурсів та центрів у Львівській області
- проаналізувати суб'єктів організаторської діяльності в галузі паломницького туризму Львівщини
- оцінити обсяги, динаміку та географію туристичних потоків прочан на Львівщині
- виявити проблеми розвитку паломницького туризму у Львівській області
- висвітлити шляхи вдосконалення паломницького туризму на Львівщині

- розробити новий тур для прочан на Львівщині

Об'єкт дослідження: паломницький туризм у Львівській області.

Предмет дослідження: організація паломницького туризму у Львівській області.

Для досягнення окресленої мети дослідження й виконання поставлених завдань застосовано різноманітні **методи дослідження:** літературний аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, просторовий аналіз, статистичний метод, картографічний метод, порівняльний метод.

Наукова новизна отриманих результатів. У роботі було досліджено засади і критерії паломництва; обґрунтовано основні заходи з розвитку паломницького туризму у населених пунктах Львівської області; сформовано новий тур для прочан в межах одного району Львівщини.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведеного дослідження дали можливість оцінити стан розвитку паломницького туризму у регіоні, а також визначити заходи, спрямовані на забезпечення сталого розвитку паломницького туризму.

Особистий внесок випускника. У дипломній роботі використані власні розробки у формі рисунків і таблиць, отриманих на підставі обробки статистичних відомостей. На основі аналізу отриманих даних створені оригінальні картографічні матеріали.

Апробація отриманих результатів. Основні положення дипломної роботи були висвітлені у чотирнадцятій всеукраїнській практично-пізнавальній конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього».

Публікації. За результатами дослідження опубліковано одну статтю у науковому журналі.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАЛОМНИЦТВА З ПОЗИЦІЙ ТУРИЗМУ

1.1 Сутність паломництва та чинники його розвитку

Туризм – багатоаспектне явище, що поєднує географічні, економічні, соціальні, культурні та екологічні складові, має невичерпний потенціал для постійного прогресу, тісно пов'язане з багатьма іншими сферами людської життєдіяльності, що зумовлює його значущість у соціально-економічному житті країн і народів [1]. Туризм для регіону – це економічне джерело створення нових робочих місць та отримання прибутку, розвитку інфраструктури і культури. Не слід забувати, що туризм – ще й форма активного і невимушеного спілкування людей. У світовому масштабі характерною ознакою туризму останніх років є достатньо висока динамічність і стабільність розвитку, а також суттєвий вплив на економіку країн, які мають сприятливі рекреаційні ресурси.

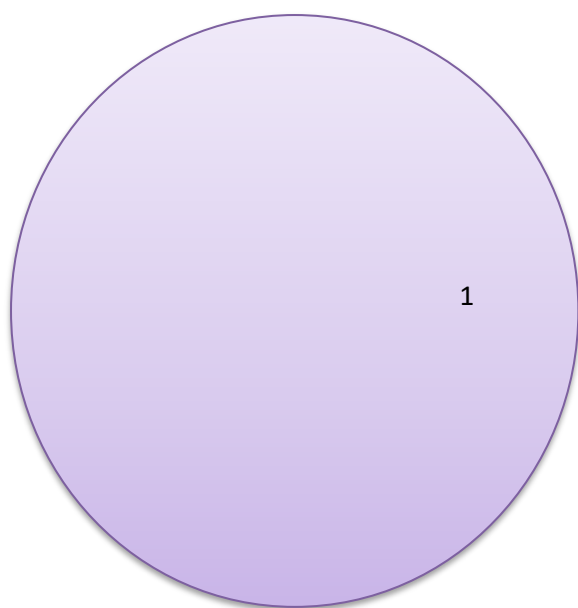
Мандрівництво притаманне людині із часу її появи, тобто зародження подорожей відбувалося одночасно із зародженням людства [2]. Основними причинами, які спонукали перших людей подорожувати, були фізіологічні потреби у безпеці, їжі, розвідуванні місцевості, а також соціальні потреби у спілкуванні, задоволенні цікавості, обміні товаром, грабежі. Релігійність притаманна людині із самого початку її існування. Подорожі із релігійною метою залишають помітний слід у всій історії туристичних подорожей: із найдавніших часів і пізніше – аж до сьогодення. За даними Всесвітньої туристичної організації кожного року кількість паломників, які відвідують основні святі місця становить від 300 до 330 мільйонів осіб, а це приблизно чверть усіх міжнародних туристичних прибуттів і щороку здійснюються понад 600 мільйонів національних та міжнародних релігійних подорожей [3]. В історії релігійного туризму та паломництва відомо чимало подорожей із метою поклоніння язичницьким святиням, причому у різних народів.

Вивченням паломництвом займалось багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед них М. Біржаков, Т. Божук, А. Ковальчук, О. Любітцева, М. Мальська, Т. Христов, М. Рутинський, І. Мініч, А. Кузишин, С. Дудчак, М. Дудчак, D. E. Sopher, A. Jakowski, S. T. Brown тощо. Кожен з них пояснює визначення це поняття по-різному. Наприклад, М. Біржаков вважає, що паломництво – ходіння або подорож до святих місць із чітко визначеною метою [4]. А. Ковальчук стверджує, що паломництво – це подорож до релігійного об'єкта як рекреаційного ресурсу, що може сприяти духовному оздоровленню, пізнавальній діяльності [7]. М. Мальська та М. Рутинський описують це так: паломництво – особлива форма духовної рекреації, що полягає в очищенні, спокуті й долученні до святинь віри, яку сповідує людина через відвідини особливих сакральних центрів тієї чи іншої релігії. В. Кифяк переконує, що паломництво – це подорож, мета якої – виконання релігійних процедур, місій, відвідування святих місць та інше. На підставі вищезгаданих тверджень, можна дати загальне визначення терміну. **Паломництво** – це спільна чи індивідуальна подорож релігійного характеру вірних до святого місця. Паломництво як вид духовної та суспільної людської діяльності відоме здавна. Люди, незалежно від віросповідання чи конфесії, завжди вшановували святі місця, пов'язані з Богом, місця, де траплялися явища, які неможливо раціонально пояснити, місця, пов'язані з життям, смертю чи похованням релігійних діячів або святих. Релігійне паломництво, представляючи собою давню культурну традицію, змогло зберегти свою незмінну сутність впродовж століть і стати складовою частиною сучасного світу. Змінюються зовнішні умови здійснення віруючими подорожей, але незмінними залишаються мета і їхній зміст [5].

За своєю суттю паломницький туризм можна розглядати як складову релігійного туризму, який в свою чергу входить до культурно-пізнавального виду туризму (рис. 1.1). По суті, культові об'єкти, що цікавлять релігійних туристів-прочан, є і найбільшими архітектурними шедеврами. Навіть для простих туристів та науковців інтерес становить ознайомлення з релігійними пам'ятками, історією релігії, культурною релігії тощо. Паломницький туризм також існує і активно

розвивається на сучасному туристському ринку, проте варто враховувати, що цілі паломників зовсім не пізнавальні: вони прагнуть бути ближче до Бога, а така духовна близькість не обов'язково передбачає наявність архітектурної споруди з грандіозним внутрішнім убранням. Слід зазначити, що паломницький туризм передбачає обов'язкову ночівлю у місці призначення, адже відомо, що туризмом слід вважати тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування на термін від 24 годин до одного. Опираючись на це визначення можна виділити одну відмінність між поняттями «паломницький туризм» та «паломництво». Здійснюючи паломництво, туристи можуть не ночувати у місці дестинації, а бути простими відвідувачами.

Умовні позначення

- 1- культурно-пізнавальний туризм
- 2- релігійний туризм
- 3- паломницький туризм
- 4- паломництво

Рис.1.1 Паломницький туризм як складова культурно-пізнавального туризму

Джерело: розроблено автором

У ході роботи важливим питанням є визначення етапів паломницької подорожі (рис.1.2).

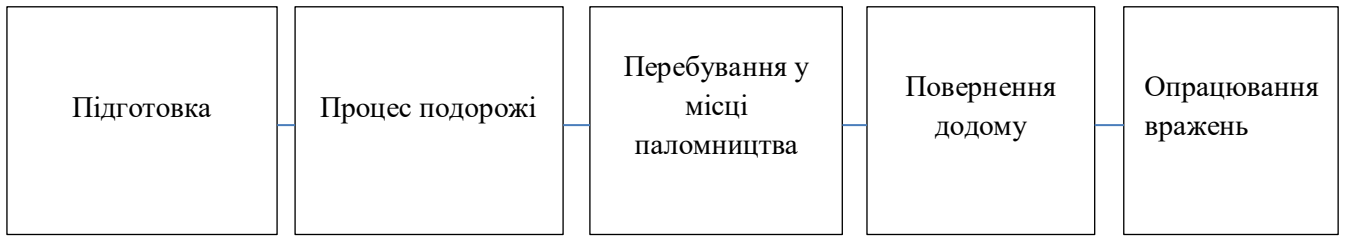

Рис.1.2 Етапи паломницької подорожі

Джерело: розроблено автором

Першим етапом варто вважати підготовкою до подорожі. Цей етап слід вважати особливим, адже він передбачає саме працю над собою, виявити бажання здійснити прощу до святого місця, глибокого розуміння того, що він здійснює та куди він їде, мати певні релігійні переконання. Також цей етап включає в себе пошук однодумців, з якими турист буде здійснювати подорож або звернення в агентство, яке організовує такі подорожі.

Другий етап включає в себе подолання відстані. З місця постійного проживання турист вирушає до місця паломництва певним видом транспорту. Під час подолання відстані, мандрівник готується до паломництва у місці перебування, складаючи та аналізуючи план своїх дій. Дуже часто під час дороги туристи можуть здійснювати молитву та роздумувати над своєю участю у прощі.

Третій етап передбачає перебування в місці паломництва. Турист може відвідати прощу, сакральні об'єкти, взяти участь у Богослужіннях, відвідати релігійний фестиваль або ж здійснити духовні обряди. Усі заняття/обряди залежать від місця перебування паломника.

На четвертому етапі паломник повертається з місця перебування у місце постійного проживання.

Але на цьому не закінчується паломницька подорож. Вона включає в себе ще п'ятий етап, на якому турист опрацьовує свої враження, осмислює те, звідки він приїхав та що взяв корисного для себе.

Загальною основою паломництва є вірування, що молитва або обряд, пов'язані з певним місцем їх здійснення, природним чи рукотворним об'єктом, що має відношення до божества або певного явища. Святині можуть бути природного

походження: вершини гір, скелі, ріки, озера, джерела, печери тощо. До рукотворних святинь належать храми, ікони, місця, пов'язані з принесенням жертв, місця погребіння, а також різні речі, що належали святим та з часом стали реліквіями [6].

Основними функціями в паломницькому туризмі є духовно-просвітницька, місіонерська, благодійницька та загальноосвітня (рис. 1.3). Вони мають надзвичайно важливе значення як стосовно окремих індивідуумів, так і щодо суспільства загалом та допомагають розкрити основну паломницького туризму.

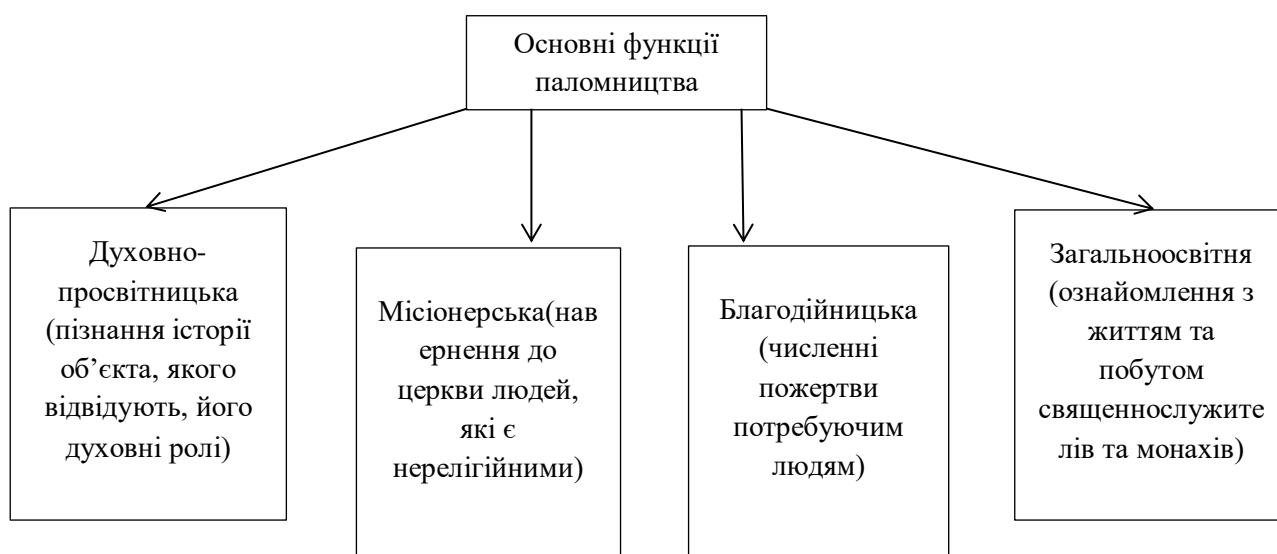

Рис. 1.3 Основні функції паломництва

Розроблено автором за джерелом [7]

Окрім основних функцій паломницького туризму слід звернути увагу і на додаткові функції, які є також важливими для розкриття поняття. Також пропонується до розгляду такі функції релігійного туризму [7]:

- інтеграційна – об'єднання людей за конфесійною належністю; створення умов для солідарності і згуртованості соціальних груп, підтримка рівноваги релігійних суспільних відносин, їхньої гармонізації;
- комунікаційна – можливість спілкування людини з одновірцями, з Богом;
- регулятивна – забезпечення поведінки людини за заздалегідь визначеною схемою (культові обряди, норми, вимоги тощо);

- світоглядна – дає змогу уявити свою картину світу, зокрема зрозуміти, у чому сенс людського життя, місія людини на Землі;
- рекреаційна або терапевтична – оздоровлення, зцілення (зняття виробничої чи невиробничої психофізіологічної втоми, душевних мук), відновлення фізичних і духовних сил людини;
- естетична – розвиток естетичного і художнього смаку;
- пізнавальна – ознайомлення з архітектурою, історичними та мистецькими характеристиками певних сакральних споруд, їхньою релігійною та духовною суттю;
- компенсаційна – зняття життєво важливих суперечностей і проблем людського буття; психологічно компенсує обмеженість, безсилля, залежність людей від умов існування, наповнює сенс їхнього життя;
- соціальна чи соціокультурна – гармонійний розвиток особистості; зближення народів;
- економічна – формування сфери послуг і зв'язків з іншими галузями господарства; розвиток окремих територій і сприяння зайнятості населення; збільшення грошових надходжень до бюджету;
- виховна – одержання знань протягом мандрівки про сакральні об'єкти у краєзнавчому, історико-архітектурному та мистецько-сакральному аспектах.

Паломницька галузь дозволяє задовольнити духовні потреби людей та є ефективною в економічному плані. Розвиток паломництва досягається через [8]:

- стимулювання підприємницької активності в цій сфері;
- залучення інвестицій;
- забезпечення належного рівня розвитку соціальної та інженерної інфраструктур паломницьких місць;
- підготовку кадрів;
- екологічну безпеку;
- створення належних умов для паломників;
- забезпечення високого комфорту проживання корінних жителів регіону.

Також слід звернути увагу на основні чинники, які впливають на розвиток

паломництва у регіоні. Серед них варто виділити природні особливості території, історія розвитку території, історія заселення території, демографічні характеристики населення, етнічний склад населення, рівень соціально-економічного розвитку території, рівень міграції, геополітична ситуація в регіоні.

Християнство є однією із релігій, яка заохочує паломництво, хоча у канонах, які регулюють релігійне життя, не зазначено про його обов'язковість. Християнство як одна із найпоширеніших релігій у світі за своєю суттю є історичною релігією, вчення якої полягає не в ідеях та принципах, а в описі подій життя та смерті Ісуса Христа і його учнів. У святих для християн місцях, куди вони здійснюють паломництво, зберігаються реліквії, які пов'язані із вшануванням Бога та християнських святих [8]. Паломництво відіграло важливу роль у розвитку географії. Передусім мандрівки з метою вшанування та поклоніння святиням сприяли мобільності населення, зміцненню зв'язків між християнськими народами, розвитку інфраструктури тощо. Водночас зростала обізнаність людей про навколишній географічний простір. Одним із чинників розвитку географії ставала місіонерська діяльність римо-католицьких чернечих орденів. На відкритих територіях одночасно із їхнім господарським освоєнням активно діяли місіонерські місії. При таких місіях відкривали школи, храми та лікарні [10]. Серед місіонерів було багато людей із доброю освітою, умінням та бажанням вести науково-дослідницьку роботу. Часто їхні описи ставали цінним джерелом інформації географічного характеру, оскільки вони містили відомості про особливості території, населення, природних умов тощо. Іншим джерелом географічних даних ставали путівники, які призначалися для паломників і містили детальні описи маршрутів. Подорожуючи чужими країнами, людина потрапляла в незвичне для неї оточення, тому перед подорожжю паломника цікавили проблеми відстаней, місць для ночівлі та відпочинку, засоби пересування та інше [10]. Дуже популярним був путівник кінця IV ст., відомий під назвою «Ходіння Сільвії», який описує подорож до Палестини однієї іспанської монахині. Ще один путівник про подорож із Бордо до Єрусалима склав невідомий автор (приблизно IV ст.). Окрім зазначених, можна

згадати путівник Антоніна П'яченце, складений наприкінці VII ст., а також «Дорожник для паломників» поч. XII ст [11].

У Візантії перші путівники для паломників виходили грецькою мовою з другої пол. VIII ст. Найвідоміший із них – «Повість Єпіфанія Агіополіта про Сирію і Святий Град», про враження автора після подорожей святими місцями. У XII ст. візантійський паломник І. Фока уклав путівник «Коротке сказання про міста і країни від Антіохії до Єрусалима, а також до Сирії, Фінікії та святих місць Палестини». Путівники складали не тільки для паломників, а й для усіх мандрівників. Перший із них уклали ще у VI ст. під назвою «Град Константинополь – Новий Рим». На межі X–XI ст. вийшов докладніший путівник «Батьківщина Константинополь», який складався із трьох частин. У першій подано історію міста, у другій – план міста, а в третій була інформація про визначні місця [11].

На території сучасної України паломницька діяльність значною мірою активізувалася після прийняття християнства. Серед подорожей із метою паломництва варто згадати «Ходіння ігумена Даниїла», яке датують початком XII ст. Автор відвідав християнські храми та святині Константинополя, Палестини, Кіпру, Криту та Родосу, а також дав детальну характеристику місцевої природи, населення і побуту [12]. Із паломництвом також пов'язаний розвиток туристичної картографії в Україні. У 1638 р. в друкарні Києво-Печерської лаври вийшла польською мовою книга А. Кальнофойського «Тератургіма» з додатком – трьома картами, які були планово-перспективними зображеннями Києва, та найпершими серед друкованих на українських землях планами – схематичними зображеннями Ближніх (Антонієвих) і Дальніх (Феодосієвих) печер [13]. Із 1643 р., після здійснення київським митрополитом П. Могилою канонізації 69 монахів, похованих у печерах, Києво-Печерська лавра стала місцем масового паломництва. Виникла необхідність відтворення плану печер, що й було зроблено у своєрідному історико-релігійному творі «Києво-Печерському патерику», перше друковане видання якого було здійснено у 1661 р. у друкарні Києво-Печерської лаври за розпорядженням архімандрита Лаври та ректора Києво-Могилянської колегії І. Гізеля [13].

Видання путівників відіграло важливу роль у становленні та розвитку тогочасної географії. Путівники містили детальні описи маршруту, країн, населення, традицій тощо. З іншого боку, видання путівників сприяло активізації паломництва в той час. Вивчаючи їх зараз, ми маємо уявлення про географічні знання тієї епохи.

Паломництво у своєму розвитку пройшло низку еволюційних етапів. Науковець З. Сапелкіна виокремлює чотири основні етапи розвитку паломництва в світі (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Етапи розвитку паломництва у світі

Етап	Особливості
від давніх часів – I-ша пол. XIX ст.	Рушійними причинами паломництва стає поширення релігій. З проголошенням християнства як державної релігії активізується розбудова культових споруд. Починаються організовані подорожі до Палестини, прокладають перші паломницькі маршрути. У Середньовіччі релігійні подорожі не втратили своєї популярності. Для потреб паломників створено всю необхідну інфраструктуру.
	У XVI–XVIII ст. релігія стає засобом поширення та полегшення подорожей у всьому світі.
	Це пов'язано із діяльністю християнських місій. Місіонерство не лише сприяло поширенню християнства, а й розширювало уявлення людей про навколишнє середовище
II-га половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.	Діяльність Т. Кука, паломництво набуває організованої форми, паломницькі подорожі стають доступними для людей середнього класу. Популярними стають подорожі до локальних паломницьких місць
20-ті – 50-ті рр. XX ст.	Спад інтенсивності паломництва у міжвоєнний період; поширення процесів секуляризації як поштовх для диференціації різновидів релігійного туризму в туристичній діяльності
II-га пол. XX ст. – до сучасності	Паломництво розглядається у контексті релігійного туризму, відбувається його інтенсивний розвиток у країнах Заходу. Релігійний туризм перетворюється на глобальне явище

Джерело: розроблено автором за [14, с. 32; 15, с. 57]

Із прийняттям християнства та його поширенням по території Київської Русі побудовою храмів і монастирів Київська Русь стає центром паломництва.

Територією Київської Русі проходив «східний маршрут» до Єрусалима. Він починався із Києва вниз по Дніпру до Чорного моря. Потім уздовж західного узбережжя Чорного моря шлях пролягав до Константинополя, через Кіпр до Акри [10]. Цікавою є історія паломництва на території сучасної України (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Етапи розвитку паломництва в Україні

Етап	Особливості
До XIII ст.	<p>До прийняття християнства у Київській Русі діяли проповідники, були окремі церкви, але християнство не було популярним. Християнство прийшло до Київської Русі через зв'язки із Візантією. Після 988 р. та проголошення християнства державною релігією Володимир Великий привіз до Київської Русі низку реліквій, до яких почали здійснювати паломництво. Монастирі стали осередками поширення писемності серед населення, ченці почали працювати над створенням перших літописів.</p> <p>Паломництво не було популярним. По-перше, частина населення не сприймала нову для них релігію. По-друге, у свідомості людей далекі країни були чимось ворожим і небезпечним, а чужинець становив для них потенційну небезпеку. По-третє, заслання в далекі землі було одним із видів покарання, тому люди не розуміли, для чого їм добровільно іти за межі Русі. Нашестя монголо-татар та цілковите спустошення Києва у XIII ст. поклало край паломництву на Русі на довгі десятиліття. У той період було знищено та зникло безвісти чимало давньоруських святинь</p>
XIV–XIX ст.	<p>У XIV ст. традиція паломництва почала відроджуватися. Причому паломництво до власних святинь було не менш значущим, ніж проща до Єрусалима чи Константинополя.</p> <p>Велике паломництво (поза межі України) здійснювали переважно за маршрутом: Україна – Константинополь – Афон – Єрусалим. Мале паломництво здійснювали до численних місцевих святинь. Проте найвідоміші святині були у Києві.</p> <p>Впродовж століть тут сформувалися туристичні маршрути: паломники і релігійні туристи спочатку йшли до Києво-Печерської Лаври як найбільшої святині України, звідти – до Софійського собору і розташованого неподалік Михайлівського Золотоверхого монастиря, далі – до Десятинної та Андріївської церков, а звідти спускалися до святинь на Подолі.</p> <p>Києво-Печерська Лавра має найкращу паломницьку інфраструктуру – аптека, бібліотека церковних книг, трапезна та “низка гостинних будинків” – аналог сучасних готелів.</p>
XX ст. і до сьогодні	<p>Після розпаду Радянського Союзу релігійна сфера України починає відновлюватися. Релігійним громадам та організаціям повертають націоналізоване у минулому майно, повертають реліквії. Розвиток паломництва та релігійного туризму є дещо повільнішим, порівняно із розвитком релігійної сфери.</p>

Джерело: розроблено автором за [8, с. 281–282; 16, с. 220–221; 17, с. 392–394]

Історичні умови розвитку України та культурні особливості населення зумовили виділення на її території низки найважливіших ареалів паломництва:

– АР Крим, де зосереджено пам'ятки християнства, юдаїзму, ісламу та караїзму;

– Центральна Україна: Умань, Бердичів, Меджибіж, Тараща та інші міста, пов'язані з історією хасидизму, захороненням цадиків;

– Галичина, Буковина, Закарпаття – перехрестя західного і східного християнства, латинської і візантійської культур – регіон, де розташовано паломницькі місця католиків, православних, юдеїв, вірмен. Відвідини таких місць матимуть не лише туристично-пізнавальне, а й екуменічно-гуманістичне значення;

– низка міст обласного і районного підпорядкування на Волині і Поділлі (Вінницька, Житомирська, Хмельницька та Волинська області), що відтворюють національну і сакральну культуру княжої доби і Середньовіччя (українського барокко), співжиття католицького і православного світу;

– шлях «із варяг у греки», який репрезентує історію українського християнства, може ознайомити паломників із постатями української християнської історії та подій, пов'язаних із запровадженням християнства в Україні. Центрами можуть стати Київ та Чернігів завдяки зосередженню у них історико-культурних і сакральних пам'яток української християнської культури та духовності [18];

– паломницькі місця Донецької та Луганської областей (Святогірська Лавра та Киселева балка) [18].

Отже, можна зробити висновок, що багато науковців займалися вивченням паломництва та кожен трактував це твердження по-різному. Аналізуючи усі визначення, слід сказати, що в загальному паломництво – це спільна чи індивідуальна подорож релігійного характеру вірних до святого місця. Паломництво у своєму розвитку пройшло низку еволюційних етапів та розвивається по сьогоднішній день.

1.2 Порівняльна характеристика паломництва та релігійного туризму

Паломництво (прочанство) – це мандрування богомольців до «святих» місць, а релігійний туризм – вид діяльності пов'язаний із наданням послуг і задоволенням потреб туристів, які прямують до святих місць і релігійних центрів, розташованих поза межами звичного середовища проживання [14].

На етапі дослідження важливим завданням є визначення термінів та виділення спільних і відмінних рис паломництва й релігійного туризму з метою їх коректного використання. М. Біржаков розрізняє паломництво та релігійний туризм. Паломництво – ходіння або подорож до святих місць із чітко визначеною метою. Паломницькі тури, на відміну від релігійно-пізнавальних чи культурно-історичних, мають певний, зумовлений вірою, зміст здійснення обряду, а не лише пізнавальні цілі [19]. Значно скорочений розважальний зміст програми, хоча оздоровчий і пізнавальний відпочинок дозволені. О. Дудкіна виокремлює релігійне паломництво, вважаючи його перспективним видом туризму. С. Дутчак, М. Дутчак вважає, що релігійний сегмент туристсько-рекреаційної діяльності поділяється на власне релігійний туризм і паломництво (віра людини, пов'язана з певними територіями й сакральними об'єктами) [19]. В основу виділення покладено специфіку релігій, умови перебування та правила поведінки відвідувачів у межах сакральних об'єктів. О. Любіцева, С. Романчук указують на наявність ресурсного потенціалу та перспективи розвитку релігійного туризму в Україні і зазначають, що в сакральному просторі християнського світу Україна є «перехрестям» паломницьких шляхів, що необхідно використати для розвитку релігійного туризму, формування в Україні видового сегменту ринку релігійного туризму [5]. М. Мальська, М. Рутинський вважають, що паломництво – особлива форма духовної рекреації, що полягає в очищенні, спокуті й долученні до святинь віри, яку сповідує людина через відвідини особливих сакральних центрів тієї чи іншої релігії [5]. Основна рушійна сила релігійного туризму – культурологічна мотивація й екскурсійне відвідування не лише визначних культових об'єктів своєї релігії, а й ознайомлення з іншими релігійно-культовими традиціями регіонів.

Варто відзначити, що науковці часто протиставляють паломників та туристів. Якщо розглянути цю ситуацію з погляду теорії туризму, то паломників, які виїхали за межі свого звичного проживання, уже вважають туристами. Більшість науковців виділяють два головні різновиди релігійного туризму: паломництво та релігійний (екскурсійний) туризм. Російський вчений Т. Христов ще додатково виділяє підвид паломництва – духовно-паломницький туризм. Сюди він відносить поїздки туристів на різноманітні духовні практики до країн Сходу. Такі практики часто виходять за межі релігії або не мають чіткої релігійної чи конфесійної належності [9]. Паломник – це, здебільшого, релігійна людина, яка на певний період відмовляється від звичного способу життя задля молитви, духовного спілкування та задоволення релігійних потреб. У науковій літературі вживають синоніми до цього слова, незалежно від того, хто і куди здійснює подорож: в Україні – прочанин, богомолець; у Росії – странник, поклонник; на Заході – пілігрим, паломник; в арабських країнах – хаджі [20].

Упродовж здійснення прощі така людина змінює звичний для себе спосіб життя з метою досягнення своїх духовних та моральних цілей. Ідея паломництва – це дотримання певних дій в умовах, коли людина обмежує себе у звичних речах, що свідчить про її готовність пожертвувати мирським (людським, матеріальним) задля духовного [43].

Науковець Т. Божук на основі аналізу визначень та підходів учених до трактування поняття «релігійний туризм» виокремила спільні та відмінні риси релігійного туризму і паломництва [21]. Для такого порівняння вона використала критерії сприйняття об'єкта, мети, мотивації (потреби), місії (спонукального мотиву), світогляду людини, туристичного продукту, організаційних моментів у створенні туру, причетності до подій, тривалості подорожі, форми одягу, норми поведінки тощо (табл. 1.3).

Релігійний туризм і паломництво: спільні та відмінні риси

Релігійний туризм	Паломництво
Сприйняття об'єкта	
Сакральнo-мистецьке убранство	Культ, поклоніння
Мета	
Ознайомлення з духовною та історичною спадщиною народу, духовними досягненнями народів інших країн, розуміння суті їхньої релігії; до програми огляду зараховано сакральні об'єкти як складову комбінованих турів	Не лише відвідування сакральних об'єктів, а прославлення Бога; вияв віри, пов'язаний з певними територіями й об'єктами; самовдосконалення; одержання благодаті; здійснення релігійного обряду чи участі в ньому
Мотивація (потреба)	
Пізнання, досліджує й вивчає релігійну спадщину	Бажання зцілитися, помолитися за рідних,
під час екскурсій із відвідуванням монастирів, храмів, музеїв; супроводжує екскурсивод; можлива участь у богослужінні, хресних ходах	набратися сил, отримати благословення на початок відповідальної справи; висловлення вдячності за блага, вияв відданості вірі, отримання сенсу буття, утвердження на духовній ниві, ознайомлення з культурним надбанням країни; внутрішня потреба спілкування з Творцем
Місія (спонукальний мотив)	
Пізнання, цікавість, відпочинок, а то й розвага; зазвичай не бере участі в богослужіннях; переважно ознайомлюється з культурною складовою процесу і зовнішніми атрибутами віри – пізнає історію й культуру релігії, милується красою архітектурних форм, іконами, мистецьким оформленням храмів	Каяття, очищення сумління, прославлення Бога; напружена духовна праця (молитва, піст, участь у богослужінні), виконання необхідної фізичної праці (будівництво, прибирання території монастиря)
Світогляд людини	
Можуть бути атеїстами, чи прихильниками іншої релігії	Дуже релігійні люди зі сформованим світоглядом і системою цінностей
Туристичний продукт	
Пропонують турагенти й туроператори; чітко визначено туристичну подорож, умови, зміст програми перебування подорожуючих	Як такого немає
Організаційні моменти під час створення туру	
Висувають вимоги щодо сервісного обслуговування; користуються послугами індустрії туризму, послугами турагентів чи туроператорів, що реалізують	Прочанський (паломницький) рух неорганізований, часто без відома й участі духовної особи; однак може супроводжувати представник релігійної

турпродукт; слід запропонувати спільну молитву туристам дуже толерантно, з огляду на їхній морально-духовний рівень чи наявність у групі представників інших конфесій чи релігій; для туристів може бути недоступним відвідання деяких сакральних об'єктів	організації; не висувають вимог до сервісного обслуговування; прочани живуть харчуються при храмах, монастирях, виконують фізичну працю; молитва є важливою й повсякчасною; можуть обмежуватися споживанням деяких видів їжі, розвагами
Приуроченість до подій	
Не приурочені до релігійних свят, приурочені до духовних мистецьких фестивалів	Приурочені до дня святкування пам'яті святого, іменем якого названо храм
Тривалість подорожі	
Менша	Більша
Форма одягу	
Не має значення	Чітко регламентована
Норми поведінки	
Елементарна етика; ознайомлений і поважає місцеві закони та звичаї; погоджено можливості фотографування та відеознімання	Готовність поступитися звичному способу життя (колом спілкування, задоволеннями, харчуванням для досягнення своїх духовних і моральних цілей), певні обмеження, добровільне взяття на себе обов'язків діяльності в умовах певних труднощів; здатність жертвувати часом і матеріальними благами, участь у культових діях; піша хода до сакральних об'єктів

Джерело: [21]

Аналізуючи таблицю, слід відзначити, паломників цікавить безпосередня участь у релігійних культурах. Соціально-психологічна база паломницького туризму вужча, ніж у релігійного. Паломники переважно сповідують ту релігію, святим місцям якої приїхали помолитися або вшанувати.

Релігійні туристи, так само як і паломники, починають подорож чи паломництво, коли в них виникає потреба здійснити дещо більше, ніж звичайні культові дії в умовах звичного середовища їхнього проживання [19].

Основою релігійного туризму є культурологічна мотивація та екскурсійне відвідання релігійних об'єктів як своєї, так й інших релігій для ознайомлення з релігійними пам'ятками, історією релігії та релігійною культурою [21]. Натомість релігійний туризм екскурсійно-пізнавального напрямку передбачає відвідини

релігійних центрів, де туристи зможуть побачити релігійні об'єкти, відвідати музеї та виставки. Під час таких турів люди відвідують богослужіння, беруть участь у медитаціях, хресних ходах чи інших заходах. Варто зазначити, що в деяких релігіях передбачено норму не допускати іновірців до своїх культових споруд (до деяких індуїстських храмів впускають лише тих, хто сповідує індуїзм; до Мекки заборонено в'їзд немусульманам, тоді як до звичайної мечеті за дотримання певних правил іновірцям можна заходити).

За тривалістю поїздки релігійних туристів відрізняються від паломництва тим, що вони коротші та не приурочені до конкретних релігійних свят [9].

Релігійний туризм та паломництво мають значні відмінності лише у мотивах подорожі, проте їхня кінцева мета однакова. Можна стверджувати, що індустрія релігійного туризму та паломництва є сукупністю закладів розміщення, харчування, перевезення, релігійної інфраструктури та додаткових послуг [7]. Фактично у структурі паломництва можна виділити такі чотири складові: розміщення (готелі, пансіонати, гуртожитки, хостели, додатково сюди можна віднести келії монастирів, приміщення храмів, спеціальні гостьові будинки тощо); харчування (ресторани, кафе); транспорт (підприємства-перевізники); сакральні об'єкти (культові споруди – монастирі, святилища, храми, храмові комплекси, каплиці тощо; природні об'єкти – джерела, криниці, гори, річки, озера, гаї; невеликі об'єкти культу – придорожні статуї, хрести, жертovníки при дорогах тощо [7].

У складі паломництва слід виділити кілька функціонально-цільових видів: *власне паломництво*, яке передбачає відвідання святих місць з метою поклонінням основним святиням і реліквіям; *релігійно-пізнавальні поїздки*, що передбачає ознайомлення з видатними релігійними місцями, сакральними об'єктами тощо та *наукові та релігійно-просвітницькі подорожі* – відвідання святих місць людьми, які вивчають релігійну сферу [22]. Виходячи з цього, можна виділити і різні функціональні типи паломництва – із пізнавальною та духовно-практичною метою. Щодо першого, можна сказати, що в науковій літературі часто зустрічається поняття «релігійна поїздка», яка передбачає відвідування сакральних місць з

ознайомчими цілями. Основа для другого – це духовні орієнтири вірян та їх духовний досвід, потреба духовного спілкування тощо.

За особливостями організації поїздок паломництво може бути організоване чи самодіяльне (самоорганізоване). За організованої форми паломник заздалегідь обговорює маршрут, термін перебування, набір послуг. За неорганізованих поїздок паломники не звертаються до фірм-посередників, а займаються підготовкою до нього самостійно. У такому разі паломник не прив'язаний до визначеної програми заходів і на місці призначення може корегувати свої дії [5].

Залежно від кількості учасників, можна виділити індивідуальне та групове паломництво. Чисельність учасників індивідуального паломництва 1–5 осіб, групового – 6 і більше. Інколи паломництво однієї людини може тривати кілька місяців, наприклад людина має потребу усамітнитися в монастирі тощо. За кількістю учасників та ознакою сімейної належності розрізняють індивідуальне, сімейне та групове паломництво [5].

Залежно від тривалості поїздки можна виділити одноденні поїздки, кількадевні та тривалі поїздки. За канонами православ'я паломництвом вважають поїздки тривалістю понад десять днів. Одноденні паломництва спрямовані на відвідання святкових богослужінь і мають локальний характер. Короткотривалі паломницькі подорожі мають регіональний характер і відбуваються з метою відвідання святих місць та поклоніння їм. Тривалі й довготривалі подорожі з релігійною метою можуть мати міждержавні та світові масштаби й організовуватися задля ознайомлення з більшою кількістю сакральних споруд, поклоніння святиням (мощам святих, чудотворним іконам, цілющим джерелам), а також можуть набувати пізнавального та наукового характеру [5].

Залежно від віку, бувають паломництва дітей, які здійснюють їх із батьками, молоді, осіб середнього віку та пенсіонерів [5].

За сезонністю паломництво буває: цілорічне – екскурсійні та паломницькі відвідини об'єкта впродовж року; сезонне – екскурсійні та паломницькі об'єкти, за відвідини яких серйозно впливають клімат чи інші чинники; разове (подієве) –

паломницькі поїздки, приурочені до святкування певного церковного свята чи дня вшанування святого [5].

Аналізуючи вищезгадане, варто відобразити класифікацію християнського паломництва за такими критеріями: християнські конфесії, значення, мета подорожі, об'єкт відвідування, тривалість, організація, часові характеристики, форма участі (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Класифікація християнського паломництва

Критерії	Види
За конфесіями	Католицизм
	Православ'я
	Протестантизм
	Інші християнські церкви
За територіальним масштабом	Світове
	Макрорегіональне
	Загальнодержавне
	Регіональне
	Локальне
За об'єктами відвідування (ресурсами паломництва)	До конфесійних рукотворних місць (окремі споруди)
	До конфесійних рукотворних місць(комплекси споруд)
	До природних культових об'єктів
	До місць, пов'язаних із визначними релігійними діячами
За формою організації	Організовані
	Самодіяльні (сплановані заздалегідь)
	Самодіяльні (спонтанні)
За сакрально-часовими параметрами	Приурочені до релігійних Свят
	Не пов'язані з релігійними Святами
За формою участі	Індивідуальні
	Сімейні
	Групові

Джерело: [5]

За територіальним масштабом паломництво поділяють на світове (загальнохристиянське), макрорегіональне (міждержавне), загальнодержавне, регіональне (локальне) [24]. До християнського паломництва світового значення належать відвідини Святої землі в Палестині задля поклоніння Гробу Господньому, Риму – поклоніння мощам св. Петра і Павла тощо. До паломництва макрорегіонального (міждержавного) значення відносять подорожі до монастирів, храмів, лавр, духовних центрів і культових споруд, важливих для представників декількох країн, об'єднаних культурно-регіональною спільністю, чи християн певної частини світу. Паломництво загальнодержавного значення здійснюють у межах певної країни, воно пов'язане з особливостями релігійного і культурного розвитку населення цієї країни.

На території України такими центрами паломництва є Почаїв, Зарваниця тощо. На території України є багато святих місць для поклоніння, які мають регіональне значення. Більшість із них розташована на заході України. Серед них на території Львівської області можна виокремити такі: Крехів, Унів, Страдч, Жовкву та Львів [23].

За сакральними-часовими характеристиками розрізняють паломницькі подорожі, приурочені до релігійних свят, і не пов'язані з релігійними святами. Здебільшого всі місії здійснюють у релігійні свята. Кожне відпустове місце має дату в церковному календарі для відправлення відпустів, прощ, релігійних свят. Паломницькі подорожі, незалежно від мети, здійснюють до паломницьких об'єктів, до яких відносять відвідини великих храмів, монастирів, чудотворні ікони, мощі святих і блаженних, святі цілющі джерела. Вони розташовані як у локальних місцевостях нижньої релігійно-адміністративної ланки (деканати, благочиння чи парафія), так і в найвищих релігійно-адміністративних одиницях (наприклад, архієпархія, архідієцезія) [24].

Отже, на етапі дослідження важливим завданням є визначення термінів та виділення спільних і відмінних рис паломництва й релігійного туризму з метою їх коректного використання. Релігійний туризм відрізняється від паломництва за багатьма ознаками, але найголовніше є те, що у релігійному туризмі людина

споглядає на сакральні об'єкти, розглядає їх як об'єкт туризму, а під час паломництва об'єкт є певним культом, віруванням, поклонінням.

1.3 Етапи та методи дослідження структури й організації паломницького туризму регіону обласного рангу

Задля дослідження стану розвитку паломницького туризму на обласному рівні, слід визначити, які методи та етапи потрібно використати для подальшого дослідження. Багато дослідників займалося вивченням цього питання та трактували свої думки по-різному. Наприклад, А. Ковальчук, А. Манько, М. Рутинський, Д. Каднічанський та Т. Заводовський пропонують дослідження паломницького туризму наступним чином [10]:

1) коротка релігійно-конфесійна характеристика і статистично-географічний аналіз релігій та основних конфесій країни/регіону; 2) загальні тенденції розвитку паломницького туризму та коротка характеристика його організаторів; 3) класифікація (за релігійно-конфесійною належністю або іншими ознаками) центрів та об'єктів паломництва і релігійного туризму в країні/регіоні, їхнє місце розташування та значення для певної конфесії чи країни/регіону; 4) опис найважливіших центрів паломницького туризму регіону з погляду їхнього значення у релігійній і туристичній діяльності; 5) основні програми паломницьких подорожей та релігійних турів по країні/регіоні, їх організатори; 6) вимоги щодо поведінки паломницьких туристів у цій країні/регіоні загалом й під час перебування їх у релігійно-туристичних і паломницьких центрах зокрема; 7) проблеми та перспективи розвитку паломницького туризму у регіоні.

В. Сайчук вважає, що дослідження регіональних особливостей розвитку паломницького туризму варто проводити в кілька етапів [25]:

1. Формування теоретико-методологічних основ суспільно-географічного дослідження релігійного туризму.
2. Оцінка чинників розвитку релігійного туризму.

3. Дослідження особливостей територіальної організації релігійного туризму.

4. Суспільно-географічне прогнозування та індикативне планування релігійного туризму.

Також науковець пропонує для розгляду наступні методи дослідження паломницького туризму на регіональному рівні [25]:

1) методи інформаційного забезпечення, зокрема, метод опитування та спостереження (для отримання необхідної інформації про стан об'єкта дослідження);

2) методи дослідження територіальних особливостей розвитку релігійної сфери, зокрема, методи класифікації, групування і відносних величин, наукової систематизації (для узагальнення та систематизації понятійно-термінологічного апарату науки), структурного аналізу і синтезу (для узагальнення виявлених тенденцій), статистичні методи та спеціальні методи статистичного аналізу (для обробки статистичної інформації), картографічні методи (для оцінки просторових відмінностей і залежностей);

3) методи прогнозування, розробки рекомендацій та обґрунтування заходів регіонального програмування, зокрема, експертні та фактографічні методи моделювання та прогнозування.

Суспільно-географічне дослідження релігійної сфери науковець Л. Ключко рекомендує проводити у такій послідовності: вибір теми, обґрунтування цілей та задач, планування дослідження, збір фактичного матеріалу, первинне опрацювання матеріалів, аналітично-синтетичне опрацювання результатів дослідження, виділення проблем, прогнозування та розроблення практичних рекомендацій, літературне та графічне оформлення роботи.

Л. Атаман пропонує досліджувати релігійну сферу, ґрунтуються на принципі системності з використанням відповідних методів: картографічного аналізу, польових краєзнавчих досліджень та картографічного методу. Для цього необхідно провести класифікацію об'єктів дослідження, тобто складових релігійно-паломницького середовища за такими критеріями: компонентний (вивчення архітектурно-конструктивних різновидів культових споруд:

монастирські комплекси, собори, церкви, дзвіниці), територіальний (проявляється у геопросторовому поширенні сакральних об'єктів за географічно-топографічними ознаками), функціональний (полягає у безпосередньому релігійно-культовому чи музейно-виставковому призначенні культових споруд) та управлінський (відповідність сакрального об'єкта визначеній релігії) [24].

Ю. Топорницький вважає, що проведення досліджень паломництва, його стану та динаміки на окремих територіях вимагає застосування комплексу загальнонаукових географічних та інших методів (табл. 1. 5)

Таблиця 1.5

Систематизація методів дослідження паломницької діяльності

Етапи дослідження паломницької діяльності та сакральних об'єктів	Методи дослідження
Теоретичний	Філософські методи
	Індуктивний метод
	Загальнонаукові методи
Оцінний	Оцінка паломницької діяльності та сакральних/паломницьких об'єктів
	Історико-географічний метод
	Просторово-порівняльний метод
	Літературний аналіз
	Порівняльний метод
	Історичний метод
	Системний метод
	Картографічний метод
Аналітичний	Розрахунковий метод
	Якісний аналіз
	Просторовий аналіз
	Порівняльний аналіз
	Картографічний метод
Конструктивний	Метод районування
	Системно-структурний аналіз
	Просторово-порівняльний аналіз
	Картографічний метод

Джерело: [24]

Опираючись на таблицю 1.5 на думку автора дипломної роботи вивченням паломницького туризму на обласному рівні слід:

1. Проаналізувати та вивчити літературні джерела, нормативні та законодавчі акти та інші матеріали, які пов'язані зі сферою паломницького туризму.
2. Оцінити розвиток туризму в цілому у даному регіоні та виявити місце паломницького туризму
3. Визначити чинники розвитку паломницького туризму, як саме вони вплинули на цей вид туризму у регіоні
4. Виявити особливості розміщення паломницьких ресурсів, визначити головні центри паломницького туризму у регіоні обласного рангу.
5. Дослідити суб'єктів організації паломницьких подорожів у регіоні
6. Дати оцінку туристичних потоків прочан, визначити обсяги, динаміку, географію за кілька років для того, щоб бачити як саме вони змінювались
7. Проаналізувати проблеми розвитку паломницького туризму та шляхи вдосконалення

Обираючи методи вивчення розвитку паломницького туризму у регіоні, на думку автора, слід визначити літературний аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, просторовий аналіз, статистичний метод, картографічний метод, порівняльний метод.

Літературний аналіз варто застосовувати на початкових етапах дослідження. Це опрацювання додаткових джерел, які допоможуть в подальшій роботі. До них відносяться праці науковців, навчальні посібники, богословські видання, наукові статті, інтернет-видання.

Історико-географічний метод дає змогу з'ясувати причини, які вплинули на розвиток паломницького туризму у регіоні. Даний метод застосовується у роботі задля дослідження чинників, які вплинули на конфесійну ситуацію регіону обласного рангу.

Системно-структурний аналіз необхідний задля визначення територіально-паломницької структури, конфесійний склад населення та ситуацію в регіоні, об'єкти паломництва, які становлять інтерес для прочан.

Просторовий аналіз слід застосувати для вивчення паломницької діяльності в області на основі статистичних даних про кількість паломників різних конфесій.

Статистичний метод допомагає нам визначити кількісні показники паломництва. Уся інформація зберігається у відділі статистики області, у відділі у справах релігій, паломницьких центрах. Усі показники є необхідними для подальшого дослідження розвитку паломницького туризму та саме вони допоможуть відобразити стан цього виду туризму в регіоні.

Роль картографічного методу полягає в опрацюванні картографічних матеріалів та створенні карти, яка відобразатиме паломницькі центри у регіоні.

Порівняльний метод застосовуємо під час розгляду розвитку туризму в цілому у регіоні та обсягу туристичний потоків з метою паломництва за останні кілька років.

Отже, дослідження паломницького туризму вимагає виділення етапів і методів, які будуть використовуватися в ході подальшого дослідження. Проведення таких досліджень є пріоритетними для території зі значним релігійним потенціалом, адже на основі великої кількості об'єктів і формуються релігійні центри, тому для того, щоб дослідити їх необхідно застосовувати конкретні етапи та методи для успішного аналізу.

РОЗДІЛ 2.

ЧИННИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Загальні тенденції розвитку туризму у Львівській області

Львівська область – адміністративно-територіальна одиниця на заході України. Межує з Волинською, Рівненською, Тернопільською, Івано-Франківською та Закарпатською областями, має вихід до державного кордону з Республікою Польща. Адміністративно поділяється на двадцять районів(додаток А). Обласний центр – місто Львів.

Львівщина – це унікальний край, де можна пізнати культурно-історичну спадщину, зачаруватись природно-ресурсним потенціалом, відпочити на лікувальних та гірськолижних курортах, стати учасником відроджених традицій та обрядів поколінь завдяки масовим заходам, насолодитись екологічно чистими національними парками, відчути місцевий колорит та гостинність господарів [26]. Туризм набуває все відчутнішого значення в соціально-економічному розвитку Львівщини. Вже сьогодні можна побачити реальні зрушення, а саме: активізацію процесів реформування туристичної сфери, створення сучасного сектору курортно-лікувальних, оздоровчо-відпочинкових і туристичних послуг, проведення всесвітньо відомих культурних та атракційних фестивалів, релігійних подій та заходів. Тільки місто Львів відвідало 2,2 мільйонів туристів у 2018 році, з них 63, 1 відсотків українців та 48, 9 відсотків іноземців. З них 94 відсотків рекомендують відвідати місто ще раз. У першому півріччі 2019 року Львів відвідало 1, 2 млн осіб, що порівняно з минулим роком більше на 16, 5 відсотків. В середньому один турист витрачає у Львові близько 77 євро на день, а середня тривалість перебування – 4,4 дні. Середні витрати одного туриста впродовж одного дня становлять 77 євро. Середня завантаженість готелів – 60,2 відсотки. Туристичний збір за перше півріччя 2019 року становить 3,3 млн гривень. Також відомо, що орієнтовно 50,2

туристів відвідали Львів вперше, а 94 відсотки туристів рекомендують його відвідати [27].

Для аналізу туристичного ринку Львова прес-служба Львівської міської ради користувалася трьома джерелами збору інформації: опитування гостей міста методом face to face, статистика відвідувачів центрів туристичної інформації та дані Львівського туристичного барометра, якому надають інформацію заклади розміщення з метою виявлення відмінностей та запитів різних категорій туристів. Основні місця проведення опитування – центр міста Львова, визначні місця Львова, залізничний вокзал, аеропорт, туристично-інформаційні центри.

Місто Львів має свій унікальний туристичний логотип, що є знаком позиціонування міста як туристично-привабливого. На логотипі зображено п'ять найбільш відомих веж Львова, які в сукупності символізують різнобарвний розвиток міста протягом століть. Внизу під малюнком присутній надпис: «Львів відкритий для світу», як гасло туристичного Львова (додаток Б).

Цікаво, що британське видання The Telegraph внесло місто Львів у рейтинг дванадцяти місць світу, які обов'язково варто відвідати 2018 року [27]. Британська газета The Independent назвала Львів ідеальним місцем для проведення зимового відпочинку, а також у щорічному Euro monitor International місто Львів було згадано у топ-100 найбільших туристичних міст світу.

Не можна не згадати про те, що у 2018 році було введено Lviv City Card, яка дає змогу відвідати туристам безкоштовно найкращі музеї міста та заклади культури, відому львівську Ратушу та найкращі ресторани. Ціна картки коливається від 250-450 гривень.

Станом на 27.09.2019 року Львівська область серед регіонів України посіла [28]:

- друге місце за кількістю туристів, обслуговуваних туристичними фірмами;
- друге місце за кількістю розміщених у готельних закладах;
- третє місце за кількістю суб'єктів туристичної діяльності.

Відомо, що у Львівській області на туризм у 2019 році було виділено Львівською державною обласною адміністрацією 1 500,00 тисяч гривень. Ці кошти

спрямовані на розвиток туристичної та курортної галузі, якість сервісу сфери обслуговування туризму і курортів, туристичну та курортну інфраструктуру. Варто відзначити, що у 2018 році було виділено таку ж суму, що на думку автора, є недостатньою для підтримки туризму на належному рівні. Для області з потужним туристичним потенціалом варто виділити більше коштів для нормального функціонування туристичної сфери.

Також Львівська область має свій туристичний логотип, який використовується для промо туристичної галузі регіону. Це стилізована літера «Л», що є заповненою елементами області: гори, мінеральні води, львівська ратуша, кава, храми, святкові традиції тощо. Лого доповнюється лозунгом «Дивовижні відкриття».

Туристичну діяльність у 2018 році провадили двісті вісімдесят дві організації, з них шістдесят три туроператорів, сто сімдесят шість турагентів та сорок три екскурсійних фірм. Туристичні агенти становлять більшу кількість ніж туристичні оператори, адже цим суб'єктам господарювання не потрібен дозвіл на ведення туристичної діяльності (рис. 2.1).

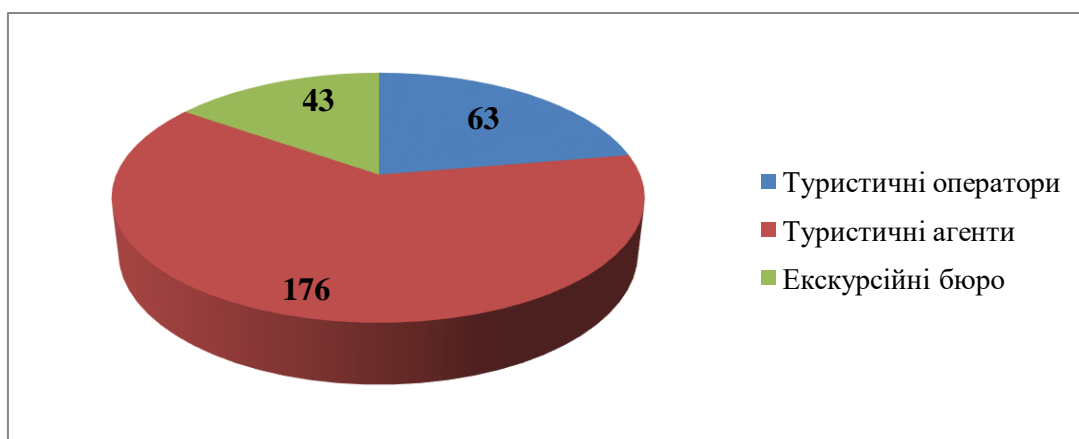

Рис. 2.1. Види суб'єктів туристичної діяльності на Львівщині у 2018 році

Джерело: розроблено автором за даними [28]

За нещодавнім поданням даних від Головного управління статистики у Львівській області, у 2018 році кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами становила 182 225 осіб, у 2017 році - 175 150 осіб у 2016 році –

181 827 осіб, у 2015 році - 112 472 осіб, у 2015 році – 92 128 осіб, у 2013 році – 188 520 осіб (додаток В). Найбільша кількість туристів була обслугована у 2013 році, а найменша – у 2014 році. Такий різний спад пояснюється політичною та економічною кризою у нашій країні.

Із загальної кількості туристів іноземці у 2018 році становила 7 617 осіб, у 2017 – 6042 осіб, у 2016 році – 8 370 осіб, у 2015 році – 3 057 осіб, у 2014 році – 2 015 осіб, у 2013 році цей показник становив 16 162 осіб. Найбільшу кількість іноземців, що обслуговували львівські туристичні підприємства спостерігаємо у 2013 році, а найменшу – 2014 році. Такий різкий спад обґрунтовується початком війни на сході України та страх іноземних туристів бути обслуговуваними українськими підприємствами.

Кількість туристів, що є громадянами України, які виїжджають за кордон у 2018 році становить 112 757 осіб, у 2017 році - 82 653 осіб, у 2016 році – 74 887 осіб, у 2015 році – 60 830 осіб, у 2014 році – 61 465 осіб, у 2013 році – 131 530 осіб [30]. Так, 2014 рік характеризується найменшими показниками через нестабільну політичну та економічну ситуацію, але з кожним роком наші туристи все більше подорожують у інші країни.

Кількість внутрішніх туристів у 2018 році становило 61 881 осіб, у 2017 році цей показник становив 86 455 осіб, у 2016 році – 98 580, у 2015 – 48 585, 2014 році – 28 648 та у 2013 – 40 828.. Порівнюючи показники внутрішніх туристів у 2017 та 2014 роках, ми можемо стверджувати, що у 2017 році українці надають перевагу подорожам своєю країною, ніж за кордонним поїздкам, а у 2014 році жителі нашої країни надавали перевагу подорожам за кордоном, ніж територією України. Таку тенденцію можна пояснити тим, що у 2014 році в українців було більше фінансових можливостей подорожувати за кордоном нашої країни. У період економічної нестабільності кількість платоспроможних українців знизилась, тому вибираючи поїздку територією України чи за її межами українці обирають перший варіант. Також ми можемо спостерігати те, що за останні три роки кількість внутрішніх туристів зменшилась через відкритість кордонів та зростанням цін на українські дестинації.

Отже, аналізуючи загальну кількість обслуговуваних туристів у 2018 році, можна відобразити її у рис. 2.2.

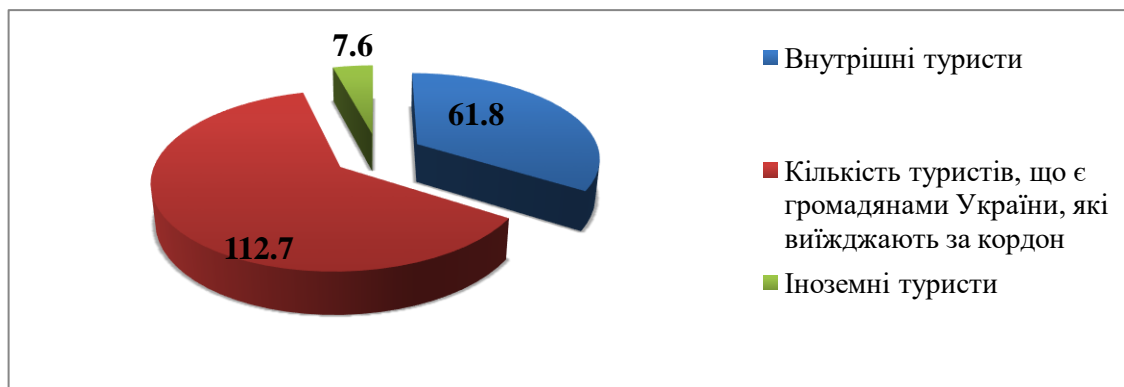

Рис. 2.2. Загальна кількість туристів, що була обслугована львівськими суб'єктами туристичної діяльності у 2018 році, тис. осіб

Джерело: розроблено автором за даними [28]

За даними періодичного видання *dero.ua*, яка керується статистичними даними від Головного управління статистики у Львівській області жителі Львівської області відвідали у 2018 році у 71 країну світу, а саме Єгипет (24 тисяч осіб), Туреччина (23 тисяч осіб), Угорщина (12 тисяч осіб), Болгарія (10 тисяч осіб), Польщу (9 тисяч осіб). Окрім того, туристичні підприємства Львівщини надали послуги 7,6 тисяч іноземних туристів із 31 країни світу, серед яких переважали громадяни Польщі, Азербайджану та Австрії.

Кількість колективних засобів розміщення у Львівській області станом на 2017 рік становить 337 одиниць, що зростає кожного року (рис. 2.3)

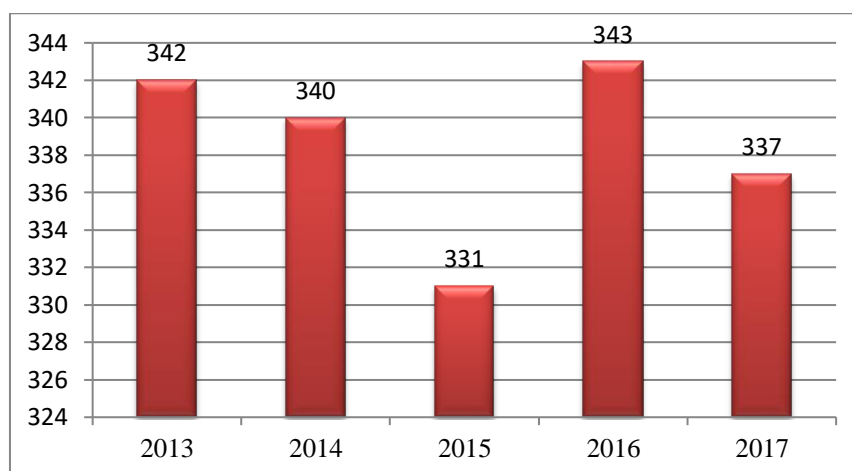

Рис. 2.3. Кількість колективних засобів розміщення у 2018 році на Львівщині

Джерело: розроблено автором за даними [28]

У 2018 році найбільшу кількість відвідувань Львівщини становили туристи з інших регіонів України, а також жителі Польщі, Білорусі, Туреччини, Німеччини, США, Великобританії, Чехії та Канади [28]. Найбільшу кількість відсотків становлять саме сусіди України, а саме Польща – 22,1 відсотків та Білорусь – 7,9 відсотків, що пояснюється близькістю розташування країн (рис. 2.4).

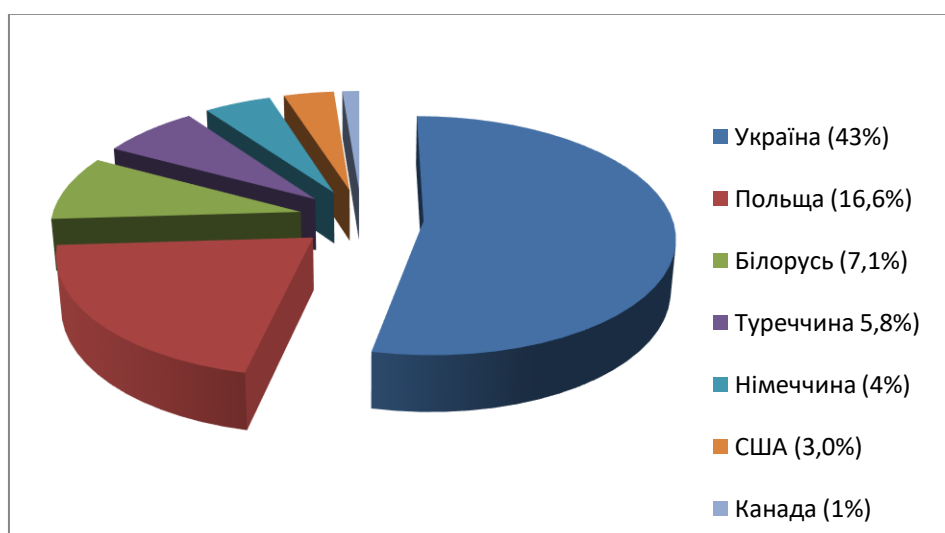

Рис. 2.4. Структура туристів за країнами, що відвідали Львівську область у 2018 році

Джерело: розроблено автором за даними [28]

У Львівській області розроблено і постійно впроваджується туристичний логотип та гасло «Мандруймо Львівщиною»; представлено експозицію туристично-рекреаційної привабливості та інфраструктури Львівщини на сорока виставково-презентаційних акціях в різних країнах світу; розроблено, виготовлено та розповсюджено на виставково-презентаційних акціях туристичні презентаційно-довідкові путівники, каталоги, буклети «Мандруймо Львівщиною», «Львівщина туристична запрошує», «Курорти Львівщини: туризм, відпочинок, оздоровлення», «Львівщина туристична», «Туристичні шляхи Львівщини» тощо; організовано та проведено туристичні заходи на Львівщині, серед яких найбільш вагомими були: Львівський міжнародний форум індустрії туризму та гостинності, Трускавецький міжнародний туристичний форум, Львівський Форум для фахівців індустрії гостинності, фотоконкурс «Пізнаймо Львівщину», Всесвітній день туризму тощо; створено та наповнено обласні туристичні сайти www.lviv.travel, www.lviv-land [26].

Отже, аналізуючи матеріал, можна зробити висновок, що туризм у Львівській області розвивається швидкими темпами. Найбільшу популярність становить місто Львів серед інших населених пунктів. Розвиток туризму в обласному центрі завжди спостерігається представниками Львівської державної обласної адміністрації. Щодо розвитку туризму загалом, варто відзначити, що найбільшу кількість туристів область прийняла у 2013 році, адже у 2012 році світ дізнався більше інформації про Львівщину через проведення футбольного чемпіонату «Євро – 2012». У 2014 році спостерігаються найнижчі показники розвитку туризму через політичну та економічну нестабільність. На сьогоднішній день туристична сфера у Львівській області розвивається, вдосконалюється та приймає на своїй території гостей області. Також розроблено та впроваджено багато заходів в області, в інших містах України та світу, які сприятимуть розвитку туризму на Львівщині.

2.2 Етнодемографічні, соціокультурні (конфесійні) та історико-географічні чинники розвитку паломницького туризму регіону

Туризм – це складна соціально-економічна складова, яка є дуже чутливою до різноманітних чинників. Їх роль у різні моменти може бути різною як за силою, так і за тривалістю впливу, тому їх потрібно обов’язково враховувати при вивченні будь-якого виду туризму, зокрема паломницького.

Етнодемографічний чинник має вагомий вплив на геопросторову організацію паломницького туризму регіону. Демографічні чинники розвитку паломницького туризму – це сукупність причин і спонук розвитку туристично-паломницької діяльності, пов’язаних з відтворенням і структурою населення. Демографічні аспекти також мають вагомий вплив на розвиток такого виду туризму, а саме чисельність та статеві-віковий склад населення, народжуваність, сімейний стан, диспропорції розміщення в окремих районах області тощо. Також цей чинник визначає якість життя населення, зайнятість і саме з цих аспектів випливають потреби в здійсненні подорожей, їх тривалість, якість відпочинку тощо.

Статистичні показники UNWTO свідчать, що туристичні потоки з країн з високою щільністю населення інтенсивніші, ніж країн з меншою щільністю населення. У Львівській області проживає близько 5,47% населення України (2517723 осіб станом на серпень 2019 року). Львівщина посідає четверте місце серед областей нашої держави за кількістю населення (після Донецької, Дніпропетровської і Харківської). Львівська область належить до одного з густонаселених регіонів України, середня густина населення тут становить 123 ос./км² (середня густина населення України – 83 ос./км²) [29]. Також соціологи стверджують, що неодружені люди подорожують частіше, ніж сімейні, а жінки мають більшу схильність до подорожей, ніж чоловіки. Наприклад, за останні 25 років чисельність жінок завжди перевищувала чисельність чоловіків (1 317 тис жінок та 1186.7 тис чоловіків станом на серпень 2019 року) [29].

Одним з визначальних чинників розвитку паломницького туризму є урбанізація. Станом на серпень 2019 року міське населення становило 1537.7 тис осіб, а сільське - 984.3 тис осіб [28]. Львівська область є найбільш урбанізована серед західних областей України. В області є 44 міста, в тому числі 7 – обласного значення, 34 селища міського типу та 1854 сільських населених пунктів, в яких

проживають 1008,1 тис. осіб. Центр області – м. Львів, у якому проживає близько 760 тис. жителів (без населених пунктів, підпорядкованих міській раді). Інші великі міста регіону – Дрогобич (99 тис.), Червоноград (82 тис.), Стрий (60 тис.), Борислав (37 тис.), Самбір (35 тис.), Трускавець (близько 30 тис.) [28]. Саме ці міста є релігійними осередками, де знаходяться сакральні об'єкти та проводяться різноманітні паломницькі події, які приваблюють прочан зі всієї України. Але відомо, що сільське населення є більш релігійним, ніж міське і варто відзначити той факт, що у східних областях рівень урбанізації є вищим, ніж у західній, а, отже, у західних областях, зокрема на Львівщині паломницький туризм завжди був більш розвинений серед областей України.

Також не можна не відзначити вплив рівня міграції на розвиток туризму загалом. Вивчаючи історію України, багато жителів Львівщини у різні роки виїжджали на Захід, зокрема це була Польща і на сьогоднішній день діти, внуки, правнуки повертаються на свою малу Батьківщину з метою ностальгічного туризму. Окрім візиту до родичів, вони відвідують сакральні місця: храми, костели, святі джерела, паломницькі події, адже прагнуть відчутти ту атмосферу, в якій жили їхні предки, а жителі Львівщини з давніх-давен були дуже релігійними людьми. За власними спостереженнями багато жителів Польщі відвідують місто Львів на великі свята і обов'язковим є відвідування польського костелу Успіння Діви Марії – однієї з найбільш визначної пам'ятки на площі Ринок.

Соціокультурний чинник має місце у розвитку паломницького туризму у Львівській області. До соціокультурного чинника розвитку туризму слід віднести підвищення рівня освіти, культури та естетичних потреб населення, відродження історичної пам'яті народу, прагнення повернутися до звичаєво-обрядових і духовних витоків сучасної української нації. Науковці свідчать про те, що існує залежність між рівнем освіти людини та її схильність по подорожжям. Люди, у яких високий рівень культури, здатні раціонально розподіляти свій час, використовувати його для туризму, ознайомлюватись з життям, побутом, традиціями як свого регіону, так інших.

Жителі Львівщини завжди були релігійними людьми: уся культура, традиції, звичаї базувалися на релігії, тому у кожному поселенні регіону є сакральні об'єкти різної конфесійної приналежності. Церква завжди була однією з найсильніших інституцій Західної України. Наприклад, тільки серед жителів західних регіонів дуже важливим є святкування храмового свята. Це престольне свято вшанування святого або євангельської події, на пошану яких названо місцеву церкву. Престольні свята святкують усі християнські конфесії, у місцевість приїжджають багато прочан з інших населених пунктів, а іноді і запрошуються віряни з інших конфесій.

Також великий вплив на розвиток паломництва загалом має той факт, що довгий час УГКЦ була у підпіллі, а саме час жорстоких переслідувань греко-католицької церкви як в Радянському Союзі так і в усіх інших країнах-сателітах тоталітарного режиму. Люди не мали змоги відвідувати церкви, монастирі та інші святі місця, тому завжди прагнули відродити історичну пам'ять своєї конфесії. Аж після процесу відродження УГКЦ було відновлено багато храмів, привезено безліч ікон, які становлять інтерес для паломницького туризму.

Важливе значення для паломницького туризму має організація різноманітних подій. Державні органи Львівської області, приватні підприємці, громади Львівщини завжди співпрацюють для того, щоб організувати певну подію, яка буде становити інтерес для туриста з паломницькою метою. Отже, можна стверджувати, що самі жителі регіону, які займають різні посади, завжди зацікавлені у розвитку релігійного життя краю.

Історико-географічні чинники суттєво вплинули на розвиток паломницького туризму регіону. Занурюючись в історію України, можна згадати, що територія нашої країни довгий час перебувала у складі Польщі та Російської імперії, а це відобразилось на розвитку релігії у регіонах України. Закономірним є те, що асиміляцію українців проводили шляхом поширення своєї церкви.

Варто відзначити, що територія сучасної Львівщини перебувала у складі Польщі довгий час, тому саме на території Галичини найбільш розповсюдженою є Українська греко-католицька церква. Уніатська церква виникла внаслідок

укладення Берестейської церковної унії, яка була підписана окремими православними ієрархами України та Білорусії з Ватиканом у 1596 р [30]. Згідно з умовами унії православна церква України та Білорусії мали прийняти католицькі догмати, філософську доктрину, визнати главенство Папи римського. Проте зберегти православну обрядовість і мову богослужіння.

Зі встановленням УГКЦ, можна стверджувати, що здобула популярність і РКЦ, адже Львівщина межує з Польщею, жителі якої сповідують католицизм (біля 95%). Багато церков є римо-католицької конфесії, тому жителі Польщі часто відвідують область з метою паломницького туризму. Цікавим є те, що прочани УГКЦ також відвідують костели і часто святкують Різдво 25 грудня разом із прочанами РКЦ.

Найпотужнішою в Україні конфесією за кількістю вірян є православ'я, яке було запроваджене князем Володимиром і це також вплинуло на конфесійну ситуацію Львівщини. Розвиток православ'я в Україні був достатньо специфічним і мав різноманітні історичні форми як загальноукраїнського, так і регіонального характеру. Нині православ'я представлене трьома конфесіями – Українською Православною Церквою Київського Патріархату, Українською Автокефальною Православною Церквою та Українською Православною Церквою Московського Патріархату. На Львівщині найбільш представленою є Українська Православна Церква Київського патріархату [24].

Конфлікт між вірянами православної та греко-католицької церков набуває в регіоні особливого характеру. Виокремлюються три рівні протистояння: а) природний, тобто боротьба за сфери впливу; б) рівень політики Риму через РКЦ та УГКЦ; в) рівень політики Московського Патріархату через УПЦ МП [24]. За власним дослідженням на території Львівщини не тільки у періодичних виданнях та засобах масової інформації, але й серед жителів регіону різних конфесій часто ведуться суперечки щодо трактування ролі своїх церков від історичного минулого до сьогодення і яка конфесія має більший вплив на духовно-моральну сферу життя суспільства. Тому, саме від історико-географічного чинника залежить конфесійна

ситуація у регіоні, становлення конфесій, історія їхнього розвитку та їх вплив на сьогоднішній день.

За конфесійним складом Львівщина вважається поліконфесійною. У 2018 році у Львівській області функціонувало 35 напрямів і течій різної конфесійної приналежності, провадили різні релігійні заходи 2932 священнослужителів, розташовано 2677 культових споруд, які становлять інтерес для паломницьких туристів[31]. В області найчисленнішими релігійними конфесіями є Українська Греко-Католицька Церква, Українська Православна Церква Київського Патріархату, Українська Православна Церква Московського Патріархату, Українська Автокефальна Православна Церква, Римо-Католицька Церква та Протестантська Церква, яка включає в себе велику кількість організацій. За даними Департаменту національностей, культури та релігій у Львівській області станом на 2018 рік на Львівщині функціонує 2985 релігійних громад. Аналізуючи цей показник за останні шість років, можна сказати, що у 2017 та 2016 році кількість релігійних громад становила 2082 громади, у 2015 році було зафіксовано 2963 релігійних громад, у 2014 році – 2930 та у 2013 році – 2921 (рис. 2.5).

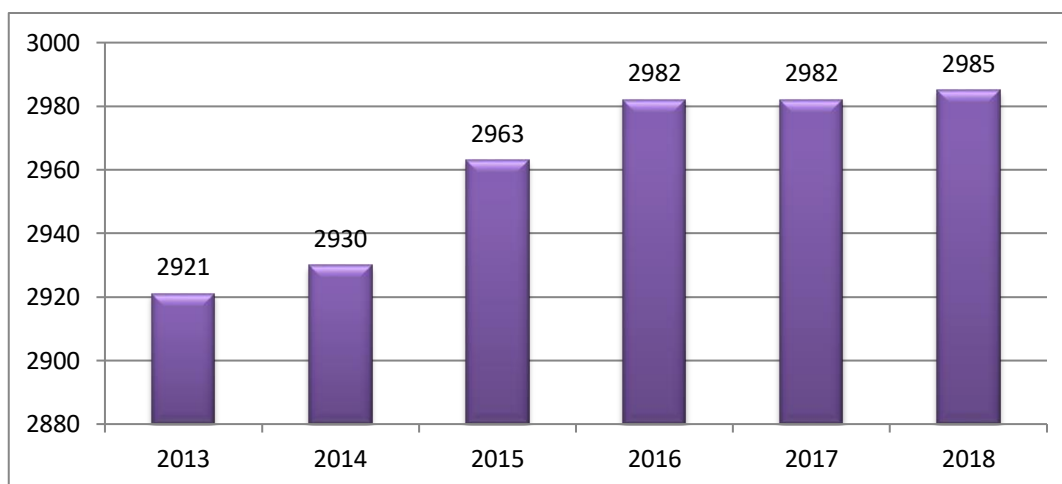

Рис. 2.5 Кількість релігійних громад за 2013 – 2018 роки

Джерело: розроблено автором за даними [31]

Також аналізуючи дані Департаменту національностей культури та релігій, що у 2018 році найчисленнішою є Українська Греко-Католицька Церква, яка

налічує 1617 релігійних організацій (54,1%), другою за чисельністю є Українська Православна Церква Київського Патріархату, яка включає в себе 504 організацій (16,8%), третьою по кількості релігійних організацій становить Українська Православна Автокефальна Церква - 393 організації (13,1%), релігійні групи Протестантської Церкви становлять 240 (8%) організацій, Римо-Католицька Церква налічує 170 релігійних організацій (5,6%) та Українська Православна Церква Московського Патріархату – 61 релігійних організацій (2%) (рис. 2.6).

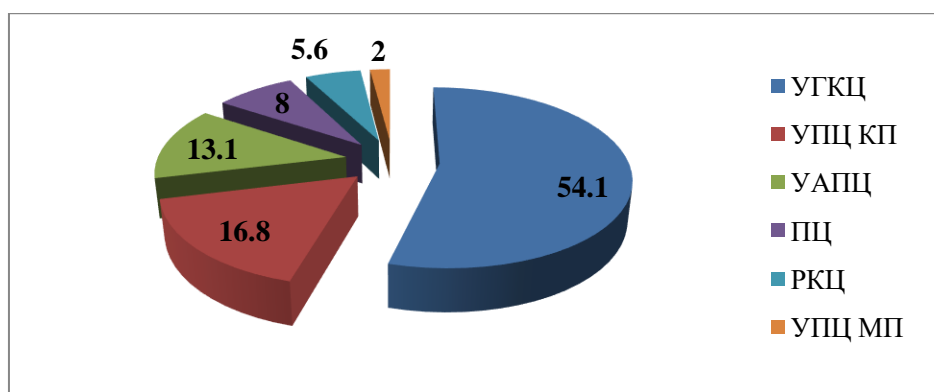

Рис. 2.6 Частка релігійних організацій за конфесійною належністю у 2018 році, %

Джерело: розроблено автором за даними [31]

Також варто відзначити, що кількість релігійних організацій в області збільшується. Для порівняння було взято 2000 рік та 2018 рік і можна сказати, що кількість релігійних організацій Української Греко-Католицької церкви збільшилась на 182 організації, Української Православної Церкви Київського Патріархату – 122 організації, Української Автокефальної Православної Церкви – 44 організації, Протестантських Церков – 23 організації, Римо-Католицької Церкви – 47 організації, Української Православної Церкви Московського Патріархату – 7 організацій (рис. 2.7). Усі релігійні організації керуються Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», що визначає обов'язки держави щодо релігійних організацій, визначає обов'язки релігійних організацій перед державою і суспільством, гарантує сприятливі умови для розвитку суспільної моралі і

гуманізму, громадянської злагоди і співробітництва людей незалежно від їх світогляду чи віровизнання [40].

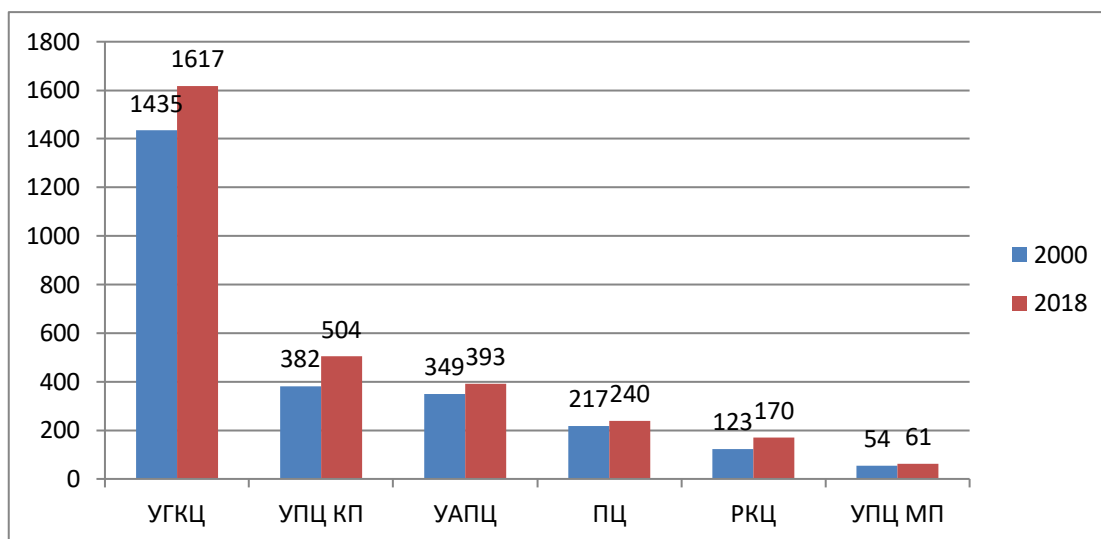

Рис. 2.7 Динаміка кількості релігійних організацій різної конфесійної приналежності за 2000 рік так 2017 рік

Джерело: розроблено автором за даними [31]

Аналізуючи рисунок 2.7 можна сказати, що таким збільшенням кількості релігійних організацій пов'язане з появою нових парафій та центрів, побудовою нових сакральних об'єктів, збільшенням кількості нових духовних центрів, організацією різноманітних релігійних подій тощо. Усі ці чинники забезпечують також розвиток релігійного туризму в області. Також відомо, що при конфесіях організовуються подорожі як своїх парафіян, так і жителів інших населених пунктів, а це означає, що збільшення кількості релігійних організацій має позитивний вплив на розвиток паломницького туризму, тому що організовуються різноманітні поїздки з паломницькою метою.

Окрім шести вищезгаданих громад також варто відзначити функціонування на території Львівської області Вірменської Апостольської Церкви (80 одиниць), релігійна організація Свідків Єгови в Україні (51 одиниць), релігійні громади юдеїв (10 одиниць), мусульманські громади (3 одиниці), східні громади («Вітер Надії», «Товариство свідомості Крішні», «Шамбала», «Карма Кагью». Цікавим є те, що на території регіону діють неязичницькі релігійні громади, а саме Рідна Українська

Національна Віра, громада Родинного Вогнища Рідної Православної Віри «Коло Світовида», «Галичани». Також на релігійній мапі Львівщини мають місце три міжконфесійні релігійні організації – Львівське екуменічне християнське братство, Львівській екуменічне релігійне братство «77 ангелів», Західне регіональне Біблійне товариство України.

Отже, як згадувалось раніше, чинники мають ваговий вплив на розвиток паломницького туризму. Завжди варто їх враховувати і досліджувати їх силу для вивчення певної місцевості і який саме по значущості вони мають вплив на розвиток туризму в цілому.

2.3 Особливості розміщення паломницьких ресурсів та центрів у Львівській області

Львівщина завжди була областю, де розвиток туристичної індустрії залишається одним з найкращих в Україні. Природно-ресурсний потенціал та культурно-історична спадщина в поєднанні з вигідним географічним положенням дозволяють розвивати на території різні види туризму, зокрема паломницького [32]. Розглядаючи паломницький туризм, слід зазначити, що дослідження конфесійної ситуації в регіоні відіграє важливу роль у розвитку даного виду туризму, адже дає нам змогу визначити паломницькі потоки, сформувані туристичні пропозиції для прочан, вивчити об'єкти споглядання тощо.

На території Львівської області зосереджено багато сакральних об'єктів та їхній основі функціонують паломницькі центри. За даними Департаменту національностей, культури та релігій у Львівській області можна відзначити, що на території краю зосереджено 106 об'єктів паломництва, до яких відносимо чудотворні ікони, моці святих та чудотворні джерела.

Великий інтерес для паломницького туризму становлять чудотворні ікони, яких налічується 51 одиниць (додаток Г). Це поклоніння святому, який зображений на іконі. За спостереженнями автора, вшанування ікон не залежить від конфесійної

приналежності, люди поклоняються усім іконам, просять ласки, вірять, що вони допоможуть їм у житті.

Найвідомішими іконами на Львівщині є Грушівська (с. Грушів, Дрогобицький район), Кристинопільська (м. Червоноград, Сокальський район), Кохавинська (сmt. Гніздичів, Жидачівський район), Крехівська (с. Крехів, Жовківський район), Самбірська (м. Самбір, Самбірський район), Стрийська (м. Стрий, Стрийський район), Унівська (с. Унів, Перемишлянський район), Підкаміньська (с. Підкамінь, Бродівський район).

Так як більшість паломницьких центрів є греко-католицькими, то найбільше чудотворних ікон знаходяться під юрисдикцією Української Греко-Католицької Церкви – 41 ікона, Римсько-Католицької Церкви – 5 ікон, Української Православної Церкви Київського Патріархату – 4 ікони, Української Православної Церкви Московського Патріархату – 1 ікона.

Аналізуючи територіальне розміщення ікон, слід зазначити, що у м. Львові знаходяться 7 чудотворних ікон, у Бродівському районі – 3 ікони, Дрогобицькому – 2 ікони, Жидачівському районі – 5 ікон, Жовківському районі – 5 ікон, Золочівському районі – 3 ікони, Кам'яно-Бузькому районі – 1 ікона, Миколаївському районі – 2 ікони, Мостиському районі – 2 ікони, Перемишлянському районі – 2 ікони, Радехівському районі – 2 ікони, Самбірському районі – 2 ікони, Сокальському районі – 5 ікон, Старосамбірському районі – 1 ікона, Стрийському районі – 2 ікони, Яворівському районі – 4 ікони. У Городоцькому, Турківському, Старосамбірському, Буському та Пустомитівському районі чудотворні ікони не розміщені. Більшість ікон розміщено у селах (32 одиниці), а решта у містах Львівської області.

В Україні, зокрема на Львівщині дуже вшановуються Богородичні чудотворні ікони. Кожна ікона показує один із аспектів служіння та ролі в історії спасіння, заступництва усього людства.

У християнстві, окрім чудотворних ікон, об'єктами поклоніння є мощі святих та блаженних. Мощі — кістки або нетлінні тіла святих православної і католицької церкви. Деякі останки тіл святих не піддалися тлінню — такі останки називають

нетлінними мощами [24]. Їх поміщають у спеціальні приміщення, до яких мають доступ віряни. Згідно з правилами церкви, зарахування до лику святих відбувається не менше ніж за п'ять років після смерті людини. Також розглядаючи канонізацію, не можна не згадати беатифікацію – акт зарахування особи до лику блаженних. Церква розглядає беатифікацію як «нижчий рівень», певний етап у процесі підготування до канонізації [24]. У католицькій церкві є два звання для оголошення людини святої – сповідник віри та мученик за Христову Віру.

На Львівщині мощі святих та блаженних розташовані у 36 храмах різних районів: м Львів – 12 об'єктів (Свято-Преображенський монастир, Свято-Троїцька церква, церква Різдва Пресвятої Богородиці, церква святого великомученика Георгія Переможця, музей блаженнішого свмч. В. Величковського, каплиця блаженніших мучениць Олімпії та Лаврентії, церква святого мученика Йосафата, архикафедральний собор святого Юра, храм Успіння Пресвятої Богородиці, церква Різдва Пресвятої Богородиці, церква святої Параскеви, кафедральний собор Покрови Пресвятої Богородиці) у Бродівському районі – 1 об'єкт (храм священномученика Володимира), Городоцькому районі – 1 об'єкт (храм Благовіщення, м. Городок), Дрогобицькому районі – 3 об'єкта (собор Пресвятої Трійці, церква Преподобного Іова Почаївського, м. Дрогобич; церква святої Анни, м. Борислав), Жидачівському районі – 1 об'єкт (церква святих Козьми та Дем'яна), Жовківському районі – 6 (монастир Різдва Христового, церква святих апостолів Петра і Павла; Свято-Троїцька церква, м. Рава-Руська; храм Успіння Пресвятої Богородиці, с. Синьковичі; церква Всіх святих, с. Сопошин), Мостиському районі – 1 об'єкт (церква Преподобного Амфілохія Почаївського, м. Мостиська), Радехівському районі – 1 об'єкт (Свято-Покровська церква, м. Радехів), Самбірському районі – 2 об'єкта (церква Різдва Пресвятої Діви Марії, Свято-Успенська церква / м. Самбір), Сокальському районі – 2 об'єкти (церква Воскресіння Христового, с. Жужеляни; Свято-Покровська церква м. Червоноград), Стрийському районі – 2 об'єкта (Свято-Покровська церква, с. Баня Лисовицька, кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці, м. Стрий), Сколівському районі – 2 об'єкта (Свято-Покровська церква, церква святого пророка Іллі, м.

Трускавець), Турківському районі – 2 об'єкта (церква святого Миколая, м. Турка, Свято-Михайлівська церква, с. Шандровець), Яворівському районі (церква Успіння Пресвятої Богородиці, с. Страдч) (додаток Д). У Буському, Перемишлянському, Золочівському, Кам'яно-Бузькому, Старосамбірському, Миколаївському районах немає мощей святих та блаженних.

У багатьох храмах розміщено і не одна свята реліквія. Прикладом може слугувати храм святого Юри у м. Львові, де зосереджені мощі святого Миколая, Петра, Шарбеля, Валентина, Йосафата. Також варто відзначити, що у святині було поховано багатьох кардиналів, патріархів, митрополитів, тому це місце зацікавлює не тільки туристів-прочан, а й мандрівників, які подорожують з культурно-пізнавальною метою, науковців тощо.

Більшість мощів святих і блаженних розташовані районних центрах та у містах обласного підпорядкування. Це пояснюється транспортною доступністю до об'єктів для туриста, наявністю необхідної інфраструктури у місці призначення та розташування адміністративно-управлінських центрів різних конфесій у кафедральних храмах, де зазвичай зберігаються ці реліквії. Також за спостереженнями автора, слід сказати, що немає значення до якої конфесійної приналежності відносяться мощі, туристи-прочани будь-якої конфесії вшановують їх, долають відстань задля поклоніння. Загалом, на території регіону зібрано чи не найбільшу кількість святих мощів, які є важливими для розвитку паломницького туризму.

Розглядаючи паломницькі ресурси, не можна не згадати природні об'єкти, які є також збирають у місцевості багатьох туристів. Слід відзначити, серед природніх об'єктів, великий інтерес становлять святі джерела. Люди вірять, що вони є цілющими, тому кожного року приїжджають багато прочан з метою оздоровлення. На території Львівщини зосереджено 19 святих цілющих джерел, які є відомими не лише в Україні, але й поза її межами (додаток Е).

Популярність цих водойм пов'язують з появою Богородиці на місці цілющої води та здійснення чудес та зцілень багатьох людей. Усі джерела належать громаді

Української Греко-Католицької Церкви, але ці об'єкти відвідують усі бажаючі незалежно від конфесійної приналежності.

Святі джерела розташовані у різних районах Львівщини, а саме у Буському районі (с. Острівчик-Пильний), Дрогобицькому районі (с. Грушів), Жидачівському районі (с. Бориничі), Жовківському районі (с. Крехів, с. Монастирок, с. Старе Село), Золочівському районі (с. Гавереччина, с. Пługів), Мостиському районі (с. Тишковичі), Перемишлянському районі (с. Унів, с. Тучне), Пустомитівському районі (с. Раковець), Сколівському районі (с. Межиброди, с. Урич), Старосамбірському районі (с. Биличі), Стрийському районі (м. Моршин), Яворівському (с. Страдч, с. Лісок, с. Вербляни).

Аналізуючи територіальне розміщення цілющих джерел, варто відзначити, що майже усі вони розташовані у сільських місцевостях, адже природні блага локалізовані здебільшого у місцях, що не є урбанізованими.

Зазвичай поряд із цілющим джерелом розташована каплиця, статуя Матері Божої та басейн-купіль, де туристи-прочани мають змогу зайти у Святу воду та оздоровити себе. Якщо такого басейну-купілю не має, тоді люди набирають воду у пляшки та привозять з собою у місце постійного проживання.

Опираючись на вищезгадане, можна зробити висновок, що у Львівській області зосереджена велика кількість паломницьких об'єктів. У кожному районі є певна реліквія, яка може привернути увагу туристів-паломників з Львівщини, усієї України та прочан з інших країн. На основі цих паломницьких об'єктів сформувались великі паломницькі центри, до яких з'їжджаються багато туристів (додаток Ж). Чим більше розташовано паломницьких об'єктів, тим більше паломницький центр становитиме інтерес і стане справжнім місцем зосередження туристів з метою паломництва.

Серед них варто виділити **місто Львів**, яке є зосереджує у собі багато чудотворних ікон та мощів святих та є відвідуваний туристами не тільки з паломницькою, але й культурно-пізнавальною метою. У місті розташовано багато церков та храмів різної конфесійної приналежності, а саме церква Пресвятої Євхаристії, храм святих апостолів Петра і Павла, Вірменський кафедральний собор

Успіння Пресвятої Борогодиці, костел та кляштор бернардинів, Латинський кафедральний собор, церква святих Ольги та Єлизавети, Архикафедральний собор святого Юра тощо. У соборах, храмах та церквах встановлені відомі чудотворні ікони: Деревнянська ікона Божої Матері, Тереховлянська ікона Божої Матері, Божа Матір «Годувальниця», Львівська Богородиця «Одигітрія», Кохавинська ікона Божої Матері, ікона «Всецариця», Тихвинська ікона Божої Матері та святі мощі багатьох праведних та великомучеників: апостола Петра та Павла, святих отців Григорія Богослова, Іоанна Золотоустого, великомучениці Йосафати та Олімпії Біди тощо.

Великим відпустовим Марійським паломницьким центром варто відзначити **село Страдч** (Яворівський район), яке вважається великою святинею Української Греко-Католицької церкви, де проходять численні відпусти та прощі. Село є відомим Страдецьким печерним монастирем, що майже зберігся з часів свого існування. Існує легенда, що сам печерний монастир з'єднаний довгим проходом з Києво-Печерською Лаврою. Ця історія змушує не тільки туристів-прочан, а й простих туристів відвідати це унікальне місце. Великим сакральним об'єктом є чудотворний образ Матері Божої Нерушимої Стіни, відомий під назвою Страдецька Богородиця, що розташована в Успенському монастирі[33]. Також туристи-прочани мають змогу відвідати Єрусалимську Хресну дорогу, мощі великомучеників УГКЦ – о. Миколи Конрада та Володимира Прийму та цілюще джерело.

Село Крехів, що у Жовківському районі також вважається одним з найбільших паломницьких місць не тільки на Львівщині, а й в Україні. Кожного року у місцевості відбувається багато прощ, відпустів на які вирушають прочани. Село є відомим через Василіанський монастир, де проводяться багато великих Богослужінь, Хресною ходою, цілющим джерелом, мощами святого Миколая та чудотворною іконою святого Миколая Мирликійського[44]. Місцевість володіє унікальною природою, тому туристи мають змогу насолодитися чистим повітрям та прекрасними ландшафтами.

Ще одним паломницьким центром, який володіє цінними сакральними об'єктами слід вважати **село Унів** (Перемишлянський район). Місцевість є відомою через Свято-Успенську Унівську Лавру, що є однією із чотирьох в Україні і єдиною в УГКЦ монастирем, що має статус лаври. Місцеві говорять, що цілюща вода витікає з-пів самого престолу лаври, тому туристи з'їжджаються, щоб споглядати це дійство. Душею і серцем святині є чудотворний образ Унівської Божої Матері, який збирає біля себе тисячі паломників. Варто відзначити, що, окрім святого джерела, у с. Унів є пагорби – Чернеча гора та Короната, які є святими місцями.

Село Грушів, що у Дрогобицькому районі теж зосереджує в собі паломницькі об'єкти, які є цікавими для туристів. Цілюще джерело та Грушівська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці є сакральними реліквіями місцевості, що робить її відомою в Україні.

Село Глиняни, що у Золочівському районі є відоме своєю церквою Успіння Пресвятої Богородиці, яка є чи не єдиною в світі, де у вітвар дозволено заходити жінкам, адже там знаходиться чудотворна ікона Розп'яття Ісуса Христа, перед якою ставалося багато зцілень від важких недуг[33].

Не можна не згадати **село Підкамін** (Бродівський район), де знаходиться монастир Походження Древа Христа Господнього та Підкамінська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці як об'єкти паломницького туризму.

Окрім відомого на всю Україну Підгорецького замку, **село Підгірці** (Бродівський район) славиться також і об'єктами паломницького туризму, а саме Підгорецьким монастирем оо. Василіян та костелом святого Йосафата. Слід відзначити, що місцевість є дуже відомою як паломницький центр, але тільки на регіональному рівні.

Потрібно згадати про **місто Борислав**, яке вважається найбільшою скарбницею мощів святих в Україні, що розташовані у церкві святої Анни. Також такі міста обласного значення та районні центри як місто Стрий, місто Дрогобич, місто Червоноград, місто Жидачів, місто Радехів, місто Золочів, місто Яворів та

місто Сокаль організують кожного року Хресні ходи по місту, але ці події є також відомими на регіональному рівні.

Отже, аналізуючи вищезгадане можна зробити висновок, що Львівська область вважається полі конфесійною з переважанням однієї конфесії – Української Греко-Католицької Церкви. До паломницьких об'єктів слід віднести чудотворні ікони, святі моці та природні об'єкти, які представлені у вигляді святих джерел. На основі сакральних об'єктів сформувались великі паломницькі центри, до яких вирушають прочани з усієї України та сусідніх країни.

2.4 Суб'єкти організаторської діяльності в галузі паломницького туризму Львівщини

Відомо, що існує велика кількість суб'єктів туристичної діяльності, зацікавлених у наданні туристичних послуг. Як згадувалось раніше, паломницький туризм є специфічним видом культурно-пізнавального туризму і не кожен суб'єкт туристичної діяльності надає саме послуги з паломницькою спрямованістю, але в кожному регіоні є суб'єкти організаторської діяльності в галузі паломництва, які користуються популярністю серед туристів, які мають за мету здійснити паломницьку подорож. Розглядаючи Закон України «Про паломництво» можна виділити таких суб'єктів надання послуг в галузі паломницького туризму[34]:

- приймаюча сторона – юридична особа, зареєстрована в установленому порядку, яка здійснює керівництво та координацію заходів з прийому, реєстрації, обліку паломників та забезпечує перебування паломників на території об'єкту паломництва. Приймаюча сторона є єдиним органом, що здійснює керівництво заходами з паломництва на певній території чи об'єкті паломництва та з якою співпрацюють інші учасники паломницької діяльності;

- паломницькі туристичні оператори (далі - туроператори) - юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є забезпечення паломництва з надання послуг з перевезення,

тимчасового розміщення, харчування та іншого обслуговування з реалізації та надання паломницьких послуг, і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність із забезпечення паломництва та отримали відповідний дозвіл на таку діяльність від приймаючої сторони;

- інші суб'єкти паломницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних та інших послуг;

- гіді-перекладачі, екскурсоводи - фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з паломницьким супроводом і які в установленому порядку отримали дозвіл на право здійснення паломницького супроводу;

- фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо.

У Львівській області організуються поїздки як для місцевих, так і для приїжджих прочан. Подорожі з паломницькою метою розробляться при різних конфесіях у спеціальних паломницьких центрах. Завданнями таких центрів є [24]:

- організація християнських прощ;
- пропагування традицій релігії;
- популяризація місцевих паломницьких святинь, ікон, джерел та інших об'єктів поклоніння;
- організація паломницьких фестивалів;
- ознайомлення із закордонними місцями поклоніння та їх сакральними об'єктами;
- співпраця із державними та приватними туристичними організаціями.

Також варто відзначити той факт, що паломницький центр не може організувати повноцінно подорож та продавати її туристам, адже відомо, що для здійснення туроператорської діяльності необхідно отримати ліцензію. Через це у складі внутрішніх структур конфесій їхні очільники створюють по суті світські організації, які й займаються організацією паломницького туризму, отримавши ліцензію туристичного оператора. Такі світські організації перебуваючи у структурі конфесії, є під її опікою та переважно підпорядковуються священикам.

Часто самі конфесії співпрацюють із світськими громадськими християнськими організаціями, які влаштовують паломницькі подорожі для прочан і залучають для цього священників [24]. Вони можуть шукати партнерів серед паломницьких організацій, що мають ліцензію на туристичну діяльність.

Центральні паломницькі центри координують організацію паломницьких подорожей у руслі конфесійної політики. Яскравим прикладом може слугувати **Патріарший Паломницький Центр** при Українській Греко-Католицькій Церкві (м. Львів, вул. Руська, 10). Патріарший паломницький центр УГКЦ створено у 2009 р. при Патріаршій курії УГКЦ Декретом Верховного Архієпископа Києво-Галицького Блаженнішого Любомира. Патріарший Паломницький Центр має на меті проводити місіонерську діяльність, культурно-пізнавальну діяльність, а саме створення маршрутів паломницькими місцями України, зокрема Львівщиною, а також за кордоном, забезпечення взаємодії з міжнародними організаціями у галузі паломницького туризму, обладнання паломницьких місць необхідною інфраструктурою для туристів, збільшення кількості паломницьких туристів як вітчизняних, так і за кордонних тощо. У Львівській області розроблено поїздки до м. Львів, м. Борислав, с. Страдч, с. Заглина, с. Унів, с. Крехів та с. Глиняни. Усі населенні пункти є найбільшими паломницькими центрами на Львівщині. Окрім Львівської області, організуються тури на Святу Землю, тури в Європу, тури іншими куточками України. Патріарший Паломницький Центр користується великою популярністю серед туристів, їхні відгуки є у відкритому доступі та усі вони є позитивними.

Другою організацією, яка розробляє паломницькі подорожі слід відзначити **«Рафаїл»**, що функціонує при Львівській архієпархії Української Греко-Католицької Церкви (м. Львів, вул. Винниченка 22). Паломницький центр «Рафаїл» був заснований у 2009 році та поставив за мету – духовне та культурне збагачення прочан. Центр наголошує, що придбавши поїздку, вона стане цікавою як для туристів, які подорожують з метою паломництва, так і для мандрівників, які прагнуть збагатити свій кругозір. Обираючи цей паломницький центр, туристи мають змогу відвідати с. Крехів, с. Страдч, с. Унів та м. Львів. Також організація

влаштовує тури до Святої Землі, Єгипту, Італії, Франції, Боснії та Герцеговини, Словаччини, Польщі. На веб-сайті паломницького центру турист може знайти будь-яку інформацію, яка його цікавить, адже сайт є гарно деталізований та наповнений.

Паломницький центр святого Якова, брата Господнього функціонує при Стрийській єпархії Української Греко-Католицької Церкви та користується популярністю серед жителів Львівської області (м. Стрий, вул. Шевченка, 80). Метою створення Паломницького Центру є євангелізаційна діяльність через паломництво до християнських святинь, визначних духовних центрів, відпустових місць України та за її межами [35]. Паломницький центр організує подорожі до с. Глиняни, с. Страдч та м. Львів та м. Стрий. Також туристи мають змогу відвідати Святу Землю та Ватикан.

Велику популярність завойовує **Паломницький центр святого Христофора** при Львівській архідієцезії Римо-Католицької Церкви (м. Львів, вул. Винниченка 32) . Саме цей паломницький центр є найбільш відомим серед прочан римо-католицької конфесії і організує подорожі по м. Львів, м. Кам'янка-Бузька, м. Червоноград, м. Самбір, м. Золочів та м. Стрий. Паломницький центр святого Христофора пропонує безліч подорожей по Європі, тому туристи-прочани зазвичай обирають закордонні поїздки, адже організація розробляє маршрути на високому рівні.

Український Православний центр Київського патріархату «Покров» організує подорожі прочан до православних святинь м. Львова, с. Страдч, м. Червоноград. Організація влаштовує багато подорожей за кордоном до Греції, Ізраїлю, Кіпру, Грузії, Сербія, Болгарія (м. Львів, вул. Грушевського 2).

Паломницький центр Матері Божої Неустанної Помочі має дозвіл на організацію подорожей для туристів як і усі вищезгадані паломницькі центри, але спеціалізується тільки на закордонних поїздках з м. Львова і не розробляє маршрути по паломницьких осередках Львівської області (м. Львів, вул. Личаківська 117).

Зазвичай багато львівських туроператорів не спеціалізуються на розроблені паломницьких подорожей всередині області, але туроператор «*Vidvidai*» включає в свій асортимент паломницькі подорожі по м. Львову, м. Жовкві, с. Крехову та с. Страдч (м. Львів, вул. Замарстинівська, 34).

Також туроператор «*GalicjaTour*» організовує поїдки до м. Самбір, м. Жовква, м. Белз, м. Дрогобич. Цікавим є те, що компанія розробила тур «Слідами галицьких євреїв», який буде цікавим для туристів-прочан, що сповідують юдаїзм (м. Львів вул. Валова 21).

Цікаві екскурсії культурно-пізнавального та паломницького спрямування пропонує туроператор «*777 Тур*» (м. Львів, вул. Володимира Великого 50). На веб-сайті турист має змогу знайти подорож до Львова, що поєднує водночас культурно-пізнавальну та паломницьку мету, тур до м. Жовква та до с. Крехів. Туроператор розробляє багато турів для дітей з культурно-пізнавальним та паломницьким спрямуванням.

У Львівській області функціонує багато паломницьких центрів, зокрема Єпархіальний паломницький відділ Української Православної Церкви Московського Патріархату, Дім паломника блаженного Якова Стреби Римо-Католицької Церкви, «Джерела духовності» (Українська Греко-Католицька Церква), паломницький центр «Надія» (Українська Греко-Католицька Церква), паломницький центр Храму Різдва Хрестителя Господнього Йоанна (Українська Православна Церква Київського Патріархату), паломницький центр «Віфлеєм» (Українська Греко-Католицька Церква), які розробляють тільки одноденні маршрути по території регіону. Прочанами цих паломницьких центрів є самі жителі Львівщини.

Не можна не згадати, що при багатьох церквах розробляються поїздки по святих місцях регіону самими священиками та парафіянами церкви, але такі подорожі є зазвичай одноденними та вони не мають спеціального дозволу на проведення туристичної діяльності.

За власними спостереженнями, варто сказати, що від Протестантських церков також організуються подорожі до Німеччини, Нідерландів, Швеції для

усіх бажаючих, але ці поїздки також не мають ліцензованого дозволу і також розробляються парафіянами.

Відомо, що екскурсоводами у паломницьких подорожах стають зазвичай священники, у яких немає дозволу на проведення екскурсійної діяльності, але у Львівській області працюють відомі екскурсоводи, які включають у свою програму екскурсії паломницького спрямування. Серед них варто відзначити Петра Радковського, Оксану Жукову, Вікторію Блонську, Марічку Касьянову.

Отже, розробленням подорожей до святих місць регіону зазвичай займаються паломницькі центри і супроводжують такі поїздки самі священники. Львівська область є досить популярним регіоном, у якому розвивається паломницький туризм, тому паломницькі центри організовують подорожі до багатьох осередків паломницького туризму. Щодо роботи туроператорів, варто відзначити те, що зазвичай вони пропонують закордонні подорожі з паломницькою метою, але є туристичні компанії, які організовують цікаві мандрівки регіоном як для жителів області, так і для гостей.

2.5 Обсяги, динаміка та географія туристичних потоків прочан на Львівщині

Паломницький туризм притаманний людям, які бажають зміцнити свою віру, знайти себе, отримати тілесне і духовне зцілення. Як бачимо, Львівщина є тим краєм, де турист-паломник зможе задовольнити саме ці потреби і не тільки, адже відомо, що паломницькі подорожі відвідують люди, які бажають збагатити себе культурно, дізнатись щось нове тощо. Для тощо, щоб дізнатись наскільки цей вид туризму є популярним на Львівщині, слід визначити щорічні обсяги прочан, що відвідують регіон з метою паломництва.

Зазвичай кількість прочан можна зафіксувати під час проведення прощі, що є відомим дійством не тільки на території Львівської області, але й по всій Україні та навіть за кордоном. Проща – це паломницька подорож вірян до святого місця,

яке є пов'язане з появою Матері Божої, діяльністю святих чи розміщенням сакральних об'єктів [35]. Метою таких дійств є перш за все прославляння Бога, відвідання чудотворних ікон, святих мощів та джерел задля зміцнення та прошення ласки, каяття, очищення сумління. Вони проводяться у вигляді пішої ходьби, участі у Богослужіннях, спільної молитви тощо. Зазвичай туристичні фірми займаються розробками подорожей саме під час прощі, адже це дійство може відбуватись лише раз у рік, тому такі тури є найбільш затребуваними у паломницькому туризмі.

Паломницькі центри мають власну дату на проведення прощ і саме в цей час прибуває найбільша кількість паломників (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Організація найбільших прощ на Львівщині у 2019 році

Дата проведення	Місце проведення	Мета проведення
7 квітня	с. Підгірці (Бродівський район)	Відвідання Підгорецького монастиря та отримання відпусту
17-19 травня	с. Унів (Перемишлянський район)	Вшанування чудотворної ікони Унівської Пресвятої Богородиці та цілющого джерела
18-19 травня	с. Крехів (Жовківський район)	Вшанування Чудотворної ікони святого Миколая; отримання повного відпусту
22 травня	м. Перемишляни (Перемишлянський район)	Місце служіння священика Омеляна Ковча
26 червня	с. Страдч (Яворівський район)	Вшанування Чудотворної ікони Матері Божої Нерушимої Стіни (копія) та могил блаженних о. Миколи Конрада та дяка Володимира Прийми; отримання відпусту.
12 липня	с. Раковець (Пустомитівський район)	Піша проща до Раковця, вшанування цілющого джерела
28-29 липня	с. Прилбичі (Яворівський район)	Відвідини храму-музею на честь Андрея Шептицького. Відвідини пам'ятних місць Андрея та Климентія Шептицьких. Нічні чування

25-28 серпня	с. Унів (Перемишлянський район)	Вшанування Чудотворної ікони Унівської Пресвятої Богородиці; відвідання цілющого джерела та отримання відпусту.
13 вересня	с. Заглина (Жовківський район)	Марійська проща до с. Заглина та відвідання цілющого джерела
28-29 вересня	с. Глиняни (Золочівський район)	Вшанування Чудотворної ікони розп'ятого Христа; отримання відпусту.

Джерело: розроблено автором за даними [33]

Туристи-прочани приїжджають не залежно від конфесійної приналежності, адже у місці можуть розміщуватись як об'єкти поклоніння католицизму, так і православ'я.

Саме ці паломницькі центри є найбільш відвідуваними місцями прочанами. Усі прощі були організовані Українською Греко-Католицькою Церквою, що пояснюється переважанням цієї конфесії на території Львівської області. Також варто відзначити, що усі паломницькі заходи відбуваються у весняний, літній та ранньоосінній, адже саме ці періоди є комфортними для проведення прощ та для туристичних поїздок туристів-прочан.

Під час прощі часто здійснюються Хресна хода – це урочиста церковна хода з великим хрестом (від його несення на початку процесії вона й отримала свою назву), іконами і хоругвами від одного місця до іншого. Вона символізує страждання Ісуса Христа і проводиться згідно з 14 стаціями [36]. Туристи зазвичай беруть участь в такому відпусті, адже вірять, що під час проходження Хресної ходи можна оздоровитись, здійснити покуту, збагатитись духовно та зміцнити свою віру. Під час написання дипломної роботи було проведено розмову з церковними діячами Львівської єпархії Української Греко-Католицької Церкви та архідієцезії Римсько-Католицької Церкви, де було встановлено, що місто Львів, село Страдч, село Крехів та село Унів є найбільш відвідуваними осередками паломницького туризму на Львівщині. Загалом, дані про кількість туристів, що подорожують з паломницькою метою на Львівщині не фіксуються, але за допомогою безпосередньої розмови з церковними діячами та інтернет-джерел було

встановлено, що кількість туристів, що мандрують з метою паломництва з кожним роком збільшується, що вказує на зростання популярності цього виду туризму. Дані було зібрано за останні три роки (рис. 2.8).

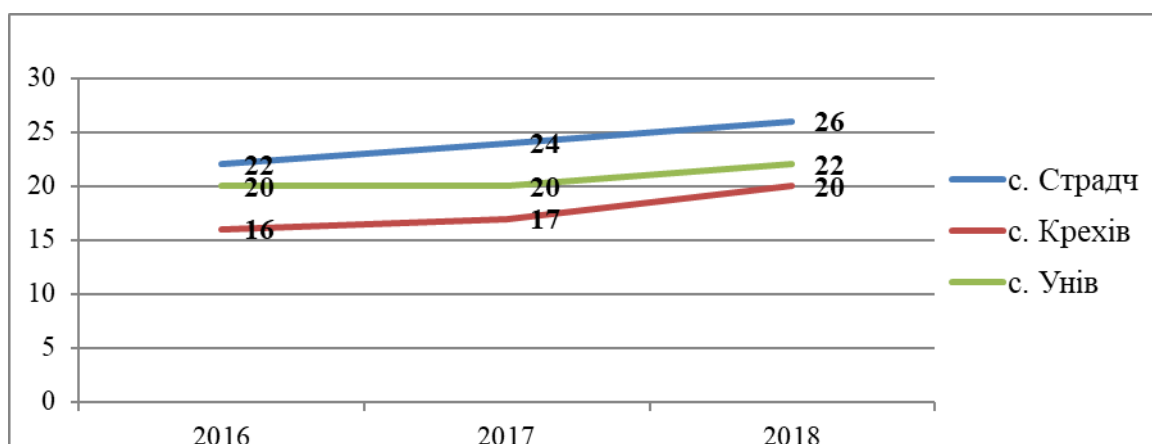

Рис. 2.8 Обсяги та динаміка туристичних потоків прочан у найбільші паломницькі центри Львівщини (тис. осіб)

Джерело: розроблено автором

За даними рисунка 2.8 можна сказати, що найбільш відвідуваним місцем є с. Страдч (Яворівський район). У 2016 році було зафіксовано 22 тисячі паломників, у 2017 році – 24 тисячі та у 2018 році рекордну кількість – 26 тисяч прочан. Другою за популярністю дестинацією є с. Унів (Перемишлянський район), де встановлено, що у 2016 році сума туристів-прочан становила 20 тисяч, у 2017 році цей показник не змінився і сягав 20 тисяч осіб, а у 2018 році було зафіксовано на 2 тисячі прочан більше і загальна сума становила 22 тисячі. Третьою за кількістю прочан варто відзначити с. Крехів (Перемишлянський район), де зафіксовано у 2016 році – 16 тисяч осіб, у 2017 році – 17 тисяч осіб, а у 2018 році цей показник становив 20 тисяч осіб. На думку автора, для паломницького виду туризму, який тільки розвивається ці показники є не поганими і варто відзначити, що розвиток паломницького туризму охоплює позитивну тенденцію, адже з кожним роком туристів-прочан стає більше і цьому слугує давні складені традиції паломництва, рекламна кампанія, наявність транспортної та паломницької інфраструктури та покращення надання послуг у місці призначення. Саме тому с. Страдч, с. Крехів та с. Унів намагаються з кожним роком покращувати розвиток такого виду туризму.

Місто Львів вважається одним з найбільших паломницьких центрів не тільки у регіоні, але й у всій Україні, адже у місті зосереджено багато сакральних об'єктів, які становлять інтерес для туристів. Під час проведення дослідження Центром розвитку туризму міста Львова було визначено, що 5,5 % туристів виявляють інтерес до відвідування релігійних об'єктів міста Львова (рис. 2.9).

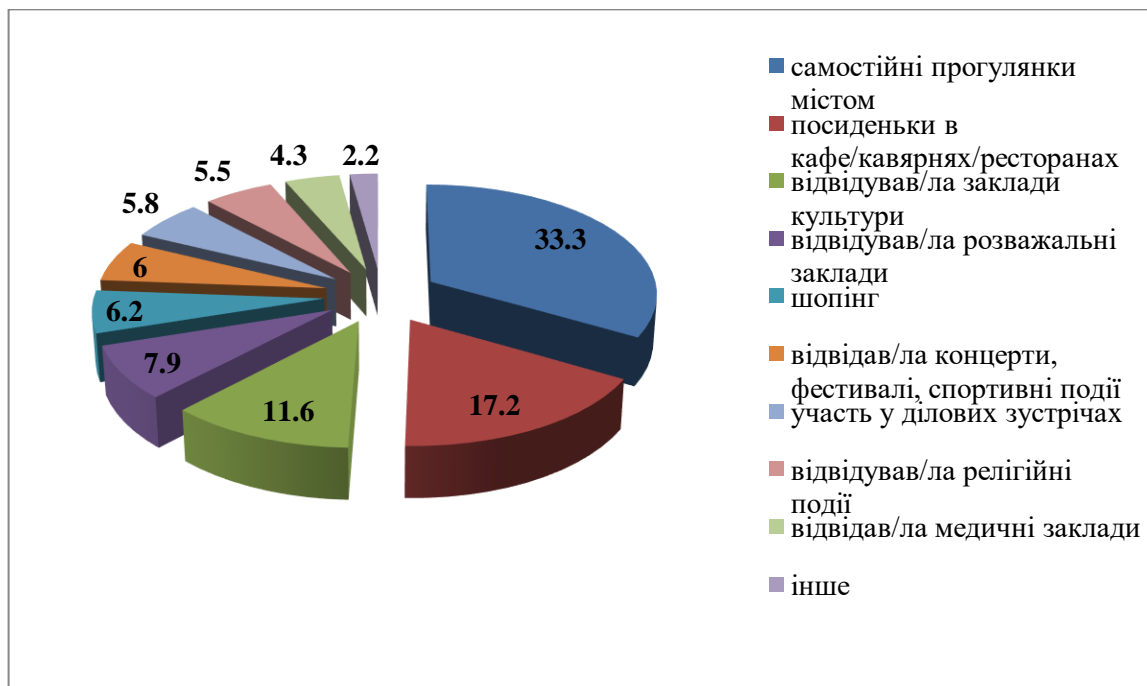

Рис.2 9 Інтереси туристів у місті Львові у 2018 році

Джерело: розроблено автором за даними [37]

Такий показник пояснюється тим, що у місті розвиваються багато інших видів туризму, які складають конкуренцію паломницькому виду. Слід зазначити те, що храми, монастирі, церкви, які мають велику історію та чудову архітектуру також вважаються закладами культури і є часто відвідувані туристами з метою культурно-пізнавального та релігійного туризму.

Також не можна не згадати те, що на Львівщині є інші паломницькі центри, що є відомими своїми сакральними об'єктами. Такими місцями є с. Грушів (Дрогобицький район), с. Заглина (Жовківський район), с. Підгірці, с. Підкамінь, с. Корсів (Бродівський район), с. Глиняни та м. Борислав. До цих місць приїжджають від однієї до п'яти тисяч прочан з Львівщини та сусідніх областей України.

Інфраструктура цих місць є недостатньо розвинутою та мало ефективна маркетингова діяльність.

До найменш відвідуваних місць, які становлять інтерес для туристів-прочан слід віднести м. Жовква, м. Дрогобич, м. Моршин, с. Раковець (Пустомитівський район), с. Тучне (Перемишлянський район), с. Гніздичів (Жидачівський район), де зафіксовано до однієї тисячі прочан.

Усі дані були зібрані завдяки спілкуванню з церковними діячами, статтями в інтернет-виданнях та інформації з офіційних сайтів паломницьких центрів, які організовують подорожі для туристів.

На кількість туристів-прочан впливає наявність паломницької та транспортної інфраструктури, оскільки більшість прибуттів здійснюються самостійно, наявність інформації про паломницькі осередки для прочан з інших місцевостей та зусилля самих парафій.

Також у кожному населеному пункті Львівщини парафії влаштовують храмові свята, які відвідують прочани з сусідніх місцевостях. Це також сприяє розвитку паломницького туризму на локальному рівні, адже прочани мають змогу здійснити ночівлю при монастирях та храмах.

Отже, можна зробити висновок, що паломницькими осередками, які є відомими на міжнародному рівні варто відзначити с. Страдч, с. Унів та с. Крехів, де з кожним роком кількість туристів-прочан збільшується. У місті Львів, де розташовано багато сакральних об'єктів, розвинена інфраструктура та ефективна рекламна кампанія паломницький туризм не займає лідируючі позиції серед інтересів туристів, що пояснюється розвитком інших видів туризму. У Львівській області є інші паломницькі центри, але відсутність паломницької чи транспортної інфраструктури зменшує кількість прочан у місцевостях. Також на території регіону є популярним організовувати храмові свята, які збирають прочан з сусідніх місцевостях.

РОЗДІЛ 3.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1 Проблеми розвитку паломницького туризму у Львівській області

Львівська область є найбільшим туристично-відпочинковим та курортним регіоном Західної України. Це край природних багатств, високої духовної культури та давніх історичних традицій. Зі своєю історико-культурною спадщиною та багатством рекреаційних ресурсів Львівщина привертає увагу багатьох українських та закордонних туристів [38]. У регіоні розвиваються багато видів туризму, зокрема паломницький, які потребують інновацій та інвестицій, адже існують чимало невирішених проблем, які гальмують розвиток туристичної сфери регіону.

Окреслюючи коло проблем паломницького туризму, необхідно врахувати ті несприятливі чинники, які гальмують туризм загалом. До них слід віднести:

- недосконала законодавча база в сфері інвестування та інновацій;
- чинне законодавство не стимулює розвитку підприємництва та туризму;
- недостатньо ефективна маркетингова кампанія розвитку окремих видів туризму, зокрема паломницького;
- брак друкованої продукції серед широких верств населення (карт основних паломницьких осередків регіону, календар проведення паломницьких подій тощо);
- недостатньо активна взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку окремих видів туризму, зокрема паломницького в маловідомих населених пунктах області, але у яких є потенціал.

Відомо, що гроші, які вкладаються у розвиток туристичної сфери обертаються в сотні разів більшими надходженнями від туризму [1]. Великою проблемою, яка гальмує розвиток паломницького туризму на Львівщині є

недостатнє фінансування паломницьких прощ, фестивалів та інших заходів. На жаль, фінансування туризму Львівщини не є достатнім та воно охоплює лише загальні проблеми розвитку туризму у регіоні. Основні надходження йдуть від церков певної конфесії, які збираються самими парафіянами. Велика допомога для організації паломницького дійства надходить від приватних підприємців, які належать до тієї чи іншої конфесії. Саме вони здійснюють великі пожертви для влаштування паломницьких подій та забезпеченням їх необхідним обладнанням.

З першої проблеми виникає і друга – **складність утримання паломницької інфраструктури на належному рівні** через брак коштів. До паломницької інфраструктури слід віднести культові будівлі та споруди (храми, каплиці, монастирі, молитовні будинки тощо), підприємства, які виготовляють та реалізують сувенірну продукцію, недільні школи та семінарії, релігійні адміністративно-управлінські одиниці (митрополії, єпархії, дієцезії, деканати, парафії), чудотворні ікони, мощі, окремі могили, сакральні реліквії тощо, які становлять інтерес для туристів з паломницькою метою. Для їх утримання необхідні великі кошти та людські ресурси. Зазвичай велику допомогу надають також парафіяни церкви, які піклуються про усю вищезгадану паломницьку інфраструктуру. Стан деяких пам'яток історико-архітектурної спадщини є незадовільним, що унеможливує їх використання для туристично-паломницьких потреб.

Інша проблема, яка гальмує розвиток паломницького туризму у регіоні **неналежний стан інфраструктури загального призначення**, а саме незадовільний стан доріг і транспортного сполучення, недостатня кількість готельних місць/їх відсутність, закладів ресторанного господарства. Зазвичай туристи, які подорожують до м. Львів з паломницькою метою з такими проблемами не зустрічаються, але ті прочани, які подорожують до паломницьких центрів Львівської області не мають змоги переночувати в комфорті чи добратися зі зручністю до місця призначення. Паломницькі туристи змушені повертатися у м. Львів або ночувати у місцевих жителів чи при монастирях. У с. Страдч, с. Унів, с. Крехів, які вважаються великими паломницькими осередками Львівщини немає

великих готельних комплексів, але є спеціальні місця відпочинку для паломників, які пропонують місцеві мешканці.

Недостатньо ефективна рекламна кампанія, відсутність рекламно-інформаційної продукції, просування паломництва має місце для розгляду серед несприятливих чинників розвитку паломницького туризму у регіоні. На даний час мало розробляється та просувається у мас-медіа інформація про паломницькі місця регіону, їх святість та об'єкти споглядання, їхню історію тощо. Така рекламна кампаніє є ефективною тільки на місцевому рівні, але для більшості жителів України ці паломницькі осередки і досі залишаються невідомими.

Велике значення для розвитку паломницького туризму має **освітньо-професійна підготовка кадрів**. Відомо, що зазвичай екскурсії та супровід паломницьких подорожей у місці призначення надають самі священики, настоятелі або ж місцеві жителі, які не обізнані в техніці та особливостям проведення екскурсії і не мають спеціального дозволу на їх проведення, а екскурсоводи, які мають у своїх програмах екскурсії паломницького спрямування зазвичай працюють тільки у м. Львові.

Відсутність під'їздів до багатьох сакральних об'єктів паломницького туризму у периферійних районах значно перешкоджають комфортній подорожі туриста та відповідних туристично-інформаційних знаків також немає, адже значна частина паломницьких об'єктів розташована у селах, які значно віддалені від районних центрів чи великих туристичних центрів. Ця проблема виникає від недостатнього фінансування та недосконалої інфраструктури області.

Наступним чинником, який несприятливо впливає на розвиток паломницької сфери Львівщини є те, що **туристичні оператори не зацікавлені у розробці паломницьких подорожей** територією Львівської області. Відвідавши веб-сайти багатьох Львівських туроператорів варто відзначити, що вони пропонують тільки закордонні паломницькі подорожі. На думку автора, організація поїздок від місцевих туроператорів значно б збільшила показник кількості туристів, які мандрують з метою паломництва.

Отже, проаналізувавши вищезгаданий матеріал, можна зробити висновок, що у Львівській області є достатньо проблем, які слід вирішувати як в галузі туризму загалом, так і конкретно в сфері паломницького туризму. Усі чинники перешкоджають розвитку даного виду туризму та не дозволяють організувати поїздки прочанам із задоволенням.

3.2 Шляхи вдосконалення паломницького туризму на Львівщині

Львівська область – це регіон, де перспективи розвитку паломницького туризму є одним з найкращих в Україні. Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи та існуючий багаторічний досвід є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку паломницького туризму, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів [38]. Серед інших видів туризму, що розвиваються на Львівщині, паломницький туризм позиціонує себе досить перспективним видом туризму, хоч і досить молодим та не достатньо вивченим.

Звичайно, у регіоні існує ряд проблем, які гальмують розвиток паломницького туризму, але ці проблеми стосуються не тільки розвитку паломницького туризму, але й туризму загалом. Церковні діячі разом із місцевою владою та приватними підприємцями намагаються вирішити вищезгадані чинники, що гальмують розвиток паломництва спільними зусиллями. Вони виділяють такі стратегічні напрямки розвитку паломницького туризму у Львівській області:

- удосконалення інфраструктури: створення готельних підприємства, закладів ресторанного господарства у паломницьких центрах, удосконалення існуючих, організація транспортної доступності до паломницьких центрів та їх сакральних об'єктів;

- матеріально-технічної бази: впровадження необхідного обладнання задля проведення паломницьких подій, утримання храмів, організації навчання кадрів тощо;
- збереження історично-культурної спадщини області: реставрація ікон, храмів, скульптур та інших об'єктів, які становлять інтерес для туриста з паломницькою метою;
- забезпечення кваліфікованими кадрами: організація курсів, занять для священників та братів, які проводять екскурсії для прочан та пошук вже навчених екскурсоводів;
- ефективна рекламна кампанія: розробка ефективного рекламно-інформаційного забезпечення задля позиціонування Львівщини як регіону перспективного розвитку паломницького туризму;
- створення умов для реалізації інвестиційних проектів: створення законодавчої бази, яка буде сприяти залученню іноземних інвестицій у розвиток паломництва в регіоні.

Одним з поштовхів для реалізації цих напрямків стало проведення численних прощ на території Львівської області (с. Страдч, с. Унів, с. Крехів, с. Заглина), які є відомими не тільки в Україні, але й у Європі. Органи місцевого самоврядування, приватні підприємці та церковні настоятелі намагаються розвивати стратегічні напрямки і надалі, адже у регіоні може проводитися велика проща і потрібно бути готовим до її організації.

Також варто відзначити, що 55 населених пунктів Львівської області ввійшли у Список історичних населених місць України і охороняються Законом України «Про охорону культурної спадщини», який регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [39]. Саме ці населені пункти мають велику історію, туристичний потенціал, який може використовуватись у паломницькому туризмі

та є тими місцями, де зможуть проводитись події паломницького спрямування. Тому місцева влада зацікавлена в тому, щоб вищезгадані проблеми були вирішені.

Велику роль у розвитку паломницького туризму відіграє «Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2018-2020 роки», яка спрямована на організацію надання туристичних послуг, зокрема у сфері паломницького туризму згідно з міжнародними вимогами. Створення такої системи забезпечить зростання туристичних потоків та коштів, які туристи витрачають під час кожної подорожі на певний захід, зменшення безробіття, збереження і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, зацікавить потенційних інвесторів до впровадження та вдосконалення нових проектів на Львівщині [1]. Саме «Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2018-2020 роки» координує діяльність органів державної влади у сфері туризму та створює позитивний туристичний імідж Львівщини. Варто відзначити, що управління туризму та курортів Львівської обласної державної адміністрації розробило У «Програмі розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2018–2020 роки» визначені такі стратегічні завдання, вирішення яких вдосконалить паломницький туризм у регіоні [26]:

1. Формування та утвердження туристичного образу Львівщини на світовому та вітчизняному туристичних ринках.
2. Розвиток і вдосконалення матеріально-технічної бази масових заходів, зокрема паломницького спрямування.
3. Створення умов сприятливих, для ефективного управління паломницьким туризмом.
4. Підвищення професійного рівня працівників масових заходів та обмін досвідом.
5. Створення безпечних умов для туристів.
6. Створення високоякісного продукту та формування конкурентоспроможної на внутрішньому й світовому ринках індустрії паломницького туризму послуг за рахунок ефективного використання потенціалу Львівщини, забезпечення на цій основі комплексного розвитку території, реалізації її

соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги в регіоні.

7. Налагодження міжгалузевого та міжнародного партнерства.
8. Налагодження стосунків між владою, представниками бізнесу та церковними настоятелями, підвищення авторитету обласної влади в регіоні та за його межами.
9. Проведення інформаційно-рекламної роботи щодо популяризації та пропаганди потенціалу Львівщини у сфері паломницького туризму на світові туристичні ринки.
10. Підвищення якості та розширення асортименту паломницьких прощ на Львівщині.
11. Забезпечення організаційних заходів та технічних вимог до безпеки туристів.
12. Впровадження світових стандартів у систему туристичного знакування територій паломницьких центрів.
13. Впровадження стандартизації закладів проживання у відповідності до світових норм для гостей області.

Реалізація стратегічних завдань сприятиме розвитку як паломницького туризму, так і туризму загалом. Безперечно, велика увага приділяється саме розвитку м. Львів, тому Львівською міською радою була розроблена Програма соціально-економічного та культурного розвитку м. Львова на 2017-2019 роки, метою якої є створення умов для забезпечення сталого розвитку міста, підвищення ефективності використання його внутрішнього природно-ресурсного потенціалу, поліпшення якості життя населення, розв'язання соціально-економічних проблем[41]. Пріоритетними напрямками Програми є формування конкурентоспроможного обласного туристичного продукту, зокрема у сфері паломницького туризму; формування обласної мережі туристичних маршрутів; сприяння розвитку інфраструктури паломницьких центрів; інформаційне забезпечення прочан тощо. Програма покликана забезпечити розвиток усіх видів туризму, зокрема паломницького, покращити рівень туристичної інфраструктури,

зробити регіон привабливим серед гостей краю. Програма прагне забезпечити становлення Львівської області як регіону із сучасною індустрією гостинності, відпочинку та організацією різноманітних подій Західної України.

Також на думку автора, велику роль сприятимуть рекламні та маркетингові заходи на місцевому та регіональному рівнях: обміну досвідом, створення позитивного іміджу центрів паломницького туризму Львівщини; фінансова й організаційна підтримка організації паломницьких прощ в області на внутрішньому та міжнародному ринках, створенню інформаційних інтернет-систем про паломницькі події, маршрути, послуги, заклади розміщення, заклади ресторанного господарства тощо.

Для того, щоб паломницька діяльність розвивалась, слід вивчати та приймати досвід інших країн. Аналізуючи успішну закордонну практику, слід відзначити, що у регіоні, де успішно розвивається паломництво, слід створити відповідні інформаційні центри для надання відомостей про паломницькі об'єкти і їхнє розташування, поширення інформації про заклади розміщення і харчування на місцях, транспортні та екскурсійні послуги тощо. Важливим для розвитку паломницької діяльності є також встановлення вказівників на вулицях і дорогах для швидшого ознайомлення прочан із місцевістю, адже чимало місць, у яких розміщено паломницькі святині, узагалі не позначено на туристичних та автомобільних картах.

Отже, аналізуючи вищезгадане, можна зробити висновок, що Львівщина – це надзвичайно перспективний регіон розвитку паломницького туризму. Держава, церква та приватні підприємці співпрацюють між собою задля знайдення шляхів вирішення вищезгаданих проблем. Органи місцевого самоврядування намагаються виконувати стратегічні завдання «Програми розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2018-2020 роки». Варто згадати, що 55 населених пунктів Львівщини входять до Списку історичних населених місць України, що охороняються державою і на основі культурно-історичної спадщини цих міст проводяться паломницькі дійства.

3.3 Новий тур для прочан на Львівщині

Розглядаючи паломницький туризм у Львівській області, слід зазначити, що регіон володіє великою кількістю пропозицій на туристичному ринку в порівнянні з іншими регіонами, адже в області розташовано понад 100 сакральних об'єктів, які становлять інтерес для туризму [42]. На основі сакральних об'єктів розробляються нові маршрути, які задовольняють потреби паломників. Паломницькі тури відвідують і з загальноосвітньою метою, адже під час подорожі турист дізнається про культуру, історію, традиції не тільки об'єктів споглядання, але й усіх паломницьких центрів, адже вони були не тільки духовними центрами, а й головними осередками освіти та збереження історичного й культурного надбання.

Паломницькі подорожі розробляються не тільки туристичними підприємствами, а й самими священиками та монахами. Варто звернути увагу на класифікацію паломницьких турів, яку представила Тетяна Божук (додаток 3). Дослідниця проаналізувала паломницькі тури за спрямованістю, масштабами охоплення території, тривалістю, метою, засобами пересування, організацією, сезонністю, формою участі, формою маршруту [14]. Для того, щоб сформувати конкурентоспроможний паломницький тур слід опиратись саме на ці критерії, адже таким чином можна знайти свого споживача.

Проводячи аналіз пропозицій на туристичному ринку Львівщини паломницького спрямування, було виявлено, що подорожі, прощі, відпусти розробляються лише до найвідоміших святинь, тоді як інші залишаються поза увагою. Також було зазначено, що туристичні фірми та паломницькі центри не розробляли туристичні подорожі до найбільш відомих сакральних об'єктів певного району області, тому автором дипломної роботи була сформована модель туристичної компанії ТОВ «Мандруй з нами», яка розробила новий груповий автобусний тур **«Релігійними стежками Жовківщини»** для туристів будь-якої вікової категорії з релігійно-рекреаційною метою, який охоплює відомі об'єкти споглядання Жовківського району.

Розроблення даної пропозиції буде дуже доцільним, адже Жовківщина є одним з лідерів за кількістю сакральних цінностей і усі вони становлять інтерес для паломницького туризму. Також відомо, що Жовківський район є відомим культурним осередком Львівської області, тому створення такої пропозиції буде цікавою як для туристів з метою паломництва, так і для мандрівників з культурно-пізнавальною метою. Майже усі сакральні об'єкти були відвідані автором дипломної роботи, тому варто відзначити те, що Жовківський район займає вигідне географічне положення і межує з Сокальським, Кам'янко-Бузьким, Пустомитівським, Яворівським районами, м. Львовом та Республікою Польща. У районі зосереджена хороша транспортна інфраструктура, усі дороги є полагодженими та сприяють розвитку туризму у регіоні. Також слід відзначити те, що Жовківщина славиться своїми мальовничими ландшафтами у регіоні, тому це теж буде сприяти розвитку туризму в районі та організовувати більше туристичних пропозицій. Паломницькі осередки розташовані не далеко один від одного, тому час, проведений у дорозі, буде мінімальним.

В ході розробки туристичної подорожі слід опиратися на класифікацію Тетяни Божук, адже це дасть змогу визначати попит і формувати ринок туристичних потоків, виробляти та реалізовувати паломницький продукт, надавати обслуговування паломницьким туристам. Новий тур слід класифікувати за вищезгаданими етапами:

- *за спрямованістю*: локальний, адже туристичні об'єкти знаходяться у межах одного району;
- *за масштабами охоплення території*: локальний, так як сформований у межах невеликого району;
- *за тривалістю*: тривалий, адже охоплює 3 дні;
- *за метою*: релігійно-рекреаційний, де туристи зможуть отримати духовний відпочинок в поєднанні з привабливими ландшафтами;
- *за засобами пересування*: транспортний (автотранспорт) в поєднанні з активними засобами пересування (пішохідний);

- *за організацією*: плановий, адже розроблений детально автором дипломної роботи;
- *за сезонністю*: цілорічний, а саме у дні релігійних свят та відпустів;
- *за формою участі*: груповий (мінімальна кількість осіб – 10);
- *за формою маршруту*: кільцевий, адже початок і завершення відбуваються в одному географічному пункті з перебуванням в інших пунктах та поверненням до початку пункту.

Паломницькі центри, які будуть відвідані туристами: м. Жовква, с.

Крехів, с. Синьковичі, с. Заглина (додаток К).

Кількість днів, проведених під час подорожі – 3 дня, 2 ночі.

Протяжність маршруту – 145 кілометрів.

Об'єкти споглядання: (додаток Л)

Місто Жовква: костел Святого Лаврентія, монастир та церква Різдва Христового отців Василіан, Домініканський монастир. Для загального розвитку туристи матимуть змогу відвідати Жовківський замок, Вічеву площу, Глинську та Звіринецьку браму, адже усі об'єкти є відомими не тільки у Львівській області, але по всій Україні.

Село Крехів: Василіанський монастир, де зосереджено три чудотворні ікони – дві Богородиці та святого Миколая Чудотворця, архієпископа Мирклійського. Недалеко від монастиря у лісі є цілюще джерело Пресвятої Богородиці, яке також становить інтерес для туризму.

Село Синьковичі: церква Успіння Пресвятої Богородиці, моці Юди Тадея.

Село Заглина: цілюще джерело Пресвятої Богородиці.

Послуги, які входять до туристичного пакету: транспортне обслуговування (ТзОВ «Фіакр Львів»), проживання (парк-готель «Парк» м. Жовква, садиба «Жовта хата» с. Крехів), харчування (парк-готель «Парк м. Жовква, садиба «Жовта Хата»), екскурсійне обслуговування, страхування (ТОВ «Скарбниця»).

Розрахунок вартості туру

У вартість туру входить транспортне перевезення м. Львів – м. Жовква – с. Крехів – с. Заглина – с. Синьковичі, проживання у парк-готелі «Парк» у місті Жовква та у садибі «Жовта хата» у с. Крехів, харчування (сніданок-вечеря-сніданок у парк-готелі «Парк» та вечеря-сніданок у садибі «Жовта Хата»), екскурсійне обслуговування кваліфікованого гіда, страхування (ТОВ «Скарбниця») та подарункові диски з іншими сакральними об'єктами Львівщини, тим самим залучаючи туриста до наступної подорожі.

Вартість подорожі розраховується на групу туристів з 10 осіб та гіда.

Транспортне перевезення: 1500 гривень (такса), комісія туроператора 20% (300 гривень). Вартість транспортного обслуговування групи становить 1800 гривень. Так як група складається з десяти туристів, отже ціна за одного туриста буде складати 180 гривень.

Проживання: вартість двомісного номера у парк-готелі «Парк» становить 400 гривень, у садибі «Жовта хата» 250 гривень, комісія туроператора 20% (130 гривень). Вартість проживання однієї людини в двох закладах готельного господарства становить 390 гривень. Також слід зазначити, що вартість проживання гіда становить 650 гривень, тому повна вартість послуги проживання для одного туриста становить 455 гривень.

Харчування: вартість сніданку-вечері-сніданку у парк-готелі «Парк» становить 450 гривень, а вартість вечері-сніданку у садибі «Жовта Хата» 200 гривень, комісія туроператора 20% (130 гривень). Вартість послуги харчування одного туриста становить 780 гривень. Також слід зазначити, що вартість харчування гіда становить 650 гривень, тому повна вартість послуги харчування для одного туриста становить 845 гривень.

Екскурсійне обслуговування: вартість послуг екскурсійного обслуговування становить 2000 гривень, комісія туроператора 20% (400 гривень). Так як у групі десять туристів, вартість екскурсії для одного туриста буде 220 гривень.

Страховання: вартість страхового полісу для одного туриста становить 50 гривень, комісія туроператора 20% (10 гривень). Вартість страхування для одного туриста становить 60 гривень.

Подарункові диски: 20 гривень/диск для одного туриста.

Розрахувавши вартість кожної послуги можна зробити висновок, що загальна вартість поїдки становить 17 500 гривень, вартість поїздки для одного туриста становить 1750 гривень, прибуток туроператора з загальної вартості поїздки становить 3400 гривень.

У додатках представлено уся технологічна документація, яка повністю описує сам тур, процеси його виробництва та послуги, що надаються туристам (додаток М).

Отже, варто відзначити, що на Львівщині організовуються багато туристичних поїдок паломницького спрямування, але туроператори та паломницькі центри не організовують подорожі по усіх сакральних об'єктах регіону, тому туристичному ринку Львівщини був представлений новий туристичний продукт, який буде мати конкурентоспроможну ціну та задовольнятиме потреби прочан подорожуючи Жовківським районом.

ВИСНОВКИ

1. Серед багатьох видів туризму одним з найперспективніших напрямків у двадцять першому столітті вважається паломницький туризм. Теоретико-методологічні питання організації й розвитку паломницького туризму в своїх працях досліджують багато вчених, завдяки яким даний вид туризму виділився в самостійну галузь науки зі своїм термінологічним апаратом і став розглядатися як окремий напрямок. Кожен з них тлумачив це поняття по-своєму і об'єднавши усі тлумачення, можна вважати, що паломництво – це подорож із метою здійснення релігійних призначень та поклоніння святиням певної релігії.

2. За своєю суттю паломницький туризм можна розглядати як складову релігійного туризму, який в свою чергу входить до культурно-пізнавального виду туризму. Соціально-психологічна база паломницького туризму вужча, ніж у релігійного. Паломники переважно сповідують ту релігію, святим місцям якої приїхали помолитися або вшанувати. Релігійні туристи, так само як і паломники, починають подорож чи паломництво, коли в них виникає потреба здійснити дещо більше, ніж звичайні культові дії в умовах звичного середовища їхнього проживання, але основою релігійного туризму є культурологічна мотивація та екскурсійне відвідання релігійних об'єктів як своєї, так й інших релігій для ознайомлення з релігійними пам'ятками, історією релігії та релігійною культурою.

3. Задля дослідження стану розвитку паломницького туризму на обласному рівні, слід визначити, які методи потрібно використати для подальшого дослідження, тому в ході роботи було вибрано літературний аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, просторовий аналіз, статистичний метод, картографічний метод та порівняльний метод за основу для вивчення організації паломницького туризму на обласному рівні.

4. Однією із спеціалізації бізнесу у Львівській області, яка успішно розвивається є туристична індустрія. Найбільш відвідуваним населеним пунктом в області є місто Львів, якого відвідали у 2018 році 2,2 мільйони туристів. За поданням Головного управління статистики Львівська область серед регіонів

України посідає друге місце за кількістю туристів, обслуговуваних туристичними фірмами, друге місце за кількістю розміщених у готельних закладах, третє місце за кількістю суб'єктів туристичної діяльності. Аналізуючи туристичні потоки за останні п'ять років у Львівській області, найвищі показники спостерігалися у 2013 році, а найнижчі – у 2014 році через політичну та економічну кризу. Відомо, що у Львівській області на туризм у 2019 році було виділено Львівською державною обласною адміністрацією 1 500,00 тисяч гривень. Ці кошти спрямовані на розвиток туристичної та курортної галузі, якість сервісу сфери обслуговування туризму і курортів, туристичну та курортну інфраструктуру.

5. Роль чинників, що впливають на розвиток паломницького туризму у різні моменти може бути різною як за силою, так і за тривалістю впливу, тому їх потрібно обов'язково враховувати при вивченні паломницького туризму. В ході роботи було визначено, що Етнодемографічний, соціокультурний та історико-географічний чинники маю вагомий вплив на геопросторову організацію паломницького туризму регіону. За конфесійним складом Львівщина вважається поліконфесійною. В області найчисленнішими релігійними конфесіями є Українська Греко-Католицька Церква, Українська Православна Церква Київського Патріархату, Українська Православна Церква Московського Патріархату, Українська Автокефальна Православна Церква, Римо-Католицька Церква та Протестантська Церква, яка включає в себе велику кількість організацій. У Львівській області саме Українська Греко-Католицька Церква переважає кількістю вірян.

6. На території Львівської області зосереджено багато сакральних об'єктів та їхній основі функціонують паломницькі центри. За даними Департаменту національностей, культури та релігій у Львівській області можна відзначити, що на території краю зосереджено 106 об'єктів паломництва, до яких відносимо чудотворні ікони, мощі святих та чудотворні джерела. На основі цих паломницьких об'єктів сформувались великі паломницькі центри, до яких з'їжджаються багато туристів.

Чим більше розташовано паломницьких об'єктів, тим більше паломницький центр становитиме інтерес і стане справжнім місцем зосередження туристів з метою паломництва. Серед них варто виділити місто Львів, село Страдч, село Крехів, село Унів, село Грушів, село Глиняни, село Підкамінь, село Підгірці, місто Борислав, які відомі своїми сакральними об'єктами.

7. У Львівській області організуються поїздки як для місцевих, так і для приїжджих прочан. Подорожі з паломницькою метою розробляться при різних конфесіях у спеціальних паломницьких центрах. Яскравим прикладом може слугувати Патріарший Паломницький Центр, Паломницький центр «Рафаїл», Паломницький центр святого Якова, брата Господнього, Паломницький центр святого Христофора, Український Православний центр Київського патріархату «Покров», Паломницький центр Матері Божої Неустанної Помочі. Варто відзначити, Зазвичай багато львівських туроператорів не спеціалізуються на розроблені паломницьких подорожей всередині області, але туроператор «Відвідай», «Galicia Tour», «777 Тур» включають в свій асортимент паломницькі подорожі по основних паломницьких осередках Львівщини.

8. Під час написання дипломної роботи було проведено розмову з церковними діячами Львівської єпархії Української Греко-Католицької Церкви та архидієцезії Римсько-Католицької Церкви, де було встановлено, що місто Львів, село Страдч, село Крехів та село Унів є найбільш відвідуваними осередками паломницького туризму на Львівщині. Загалом, дані про кількість туристів, що подорожують з паломницькою метою на Львівщині не фіксуються, але за допомогою безпосередньої розмови з церковними діячами та інтернет-джерел було встановлено, що кількість туристів, що мандрують з метою паломництва з кожним роком збільшується, що вказує на зростання популярності цього виду туризму.

9. Окреслюючи коло проблем паломницького туризму, необхідно врахувати такі несприятливі чинники: недостатнє фінансування, складність утримання паломницької інфраструктури на належному рівні, неналежний стан інфраструктури загального призначення, недостатньо ефективна рекламна кампанія, відсутність рекламно-інформаційної продукції, просування

паломництва, недостатня освітньо-професійна підготовка кадрів, не зацікавленість туристичних операторів у розробці паломницьких подорожей. Враховуючі вищезгадані проблеми, церковні діячі разом із місцевою владою та приватними підприємцями намагаються вирішити їх спільними зусиллями і тому виділяють стратегічні напрямки розвитку паломницького туризму у Львівській області. Велику роль у розвитку паломницького туризму відіграє «Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2018-2020 роки», яка спрямована на організацію надання туристичних послуг, зокрема у сфері паломницького туризму згідно з міжнародними вимогами.

10. Проводячи аналіз пропозицій на туристичному ринку Львівщини паломницького спрямування, було виявлено, що подорожі, прощі, відпусти розробляються лише до найвідоміших святинь, тоді як інші залишаються поза увагою. Також було зазначено, що туристичні фірми та паломницькі центри не розробляли туристичні подорожі до найбільш відомих сакральних об'єктів певного району області, тому автором дипломної роботи було розроблено новий груповий автобусний тур «Релігійними стежками Жовківщини» для туристів будь-якої вікової категорії з релігійно-рекреаційною метою, який охоплює відомі об'єкти споглядання Жовківського району.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Топорницька М. Я. Територіальна організація та перспективи розвитку етнофестивального туризму у Львівській області / М. Я. Топорницька // Географія та туризм : наук. зб. / відп. ред. Я.Б.Олійник. – К.: Альтерпрес, 2012. – Вип. 17. – С. 117–123.
2. Ковальчук А. С. Географія релігійного туризму в Україні/ А. С. Ковальчук, М. С. Рутинський, А. М. Манько, Т. Б. Завадовський, Д. А. Каднічанський. – Львів: ТЗОВ “Друк Захід”, 2016. – 454 с.
3. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://unwto.org/>
4. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник / автор упорядник Т. Божук. Львів: Український бестселер, 2010. – 252 с.
5. Городиський Ю. Я. Класифікація християнського паломництва (для потреб суспільно-географічних досліджень) / Ю. Я. Городинський // Географія та туризм, 2016. – С. 168–176.
6. Релігійний туризм як історико-суспільне явище. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Uk_msshr_2013_19\(2\)__42.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Uk_msshr_2013_19(2)__42.pdf)
7. Ковальчук А. С. Формування понятійно-термінологічного апарату релігійного туризму і паломництва / А.С. Ковальчук // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини, 2012. Вип. 29. Ч. 2. С. 86–92.
8. Лубський В. Релігієзнавство / В. Лубський. – Київ: Вілбор, 1997. – 380 с.
9. Христов Т. Т. Релігійний туризм / Т. Т. Христов. – М.: Academia, 2003. – 286 с.
10. Бабкин А.В. Специальные виды туризма / А. В. Бабкин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 252 с.
11. Мышь Л. Паломничество к святыням как перспективный тур продукт / Л. Мышь // Украинский туризм, 2008. – С. 86–89.
12. Малий словник історії України. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://history.vn.ua/book/dict/1556.html>

13. Устименко Л. М. Історія туризму / Л. М. Устименко, І. Ю. Афанасьєв. – К.: Альтерпрес, 2005. – 320 с.
14. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник / автор упорядник Т. Божук. Львів: Український бестселер, 2010. – С. 32
15. Ковальчук А. С. Організатори паломництва та релігійного туризму / А. С. Ковальчук, А. М. Манько // Вісник Львівського університету, 2013. – №42. – С. 57.
16. Дністрянський М. С. Кордони України: територіально-адміністративний устрій / М. С. Дністрянський. – Львів: Світ, 1992. – 144 с.
17. Любіцева О. Географія релігій в Україні / О. Любіцева, К. Мезенцев, С. Павлов. – Київ, 1998. – 504 с.
18. Пазенок В. С. Філософія туризму / В. С. Пазенок. – К.: Кондор, 2004. – 268 с.
19. Божук Т. І. Розвиток релігійного туризму: різновиди, функції, пріоритети / Т. І. Божук // Краєзнавство. Географія. Туризм, 2011. – №16. – С. 3–6.
20. Бейдик О. О. Стратегічні напрями розвитку національного туризму / О. О. Бейдик // Географія та туризм : наук. зб. / Відп. ред. Я.Б.Олійник. – К.: Альтерпрес, 2009. – Вип. 1. – С. 35–41.
21. Божук Т. І. Релігійний туризм і паломництво: спільні і відмінні риси / Т. І. Божук // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Серія географія, 2009. – Вип. 480–481. – С. 112–115.
22. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійно паломницьких турів / В. Патійчук // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – № 15 (316). – С. 23–31.
23. Офіційний сайт Львівської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://loda.gov.ua/oda/upravlinnya/departament-z-pytan-kultury-natsionalnostej-tarelihi>.
24. Городиський Ю. Я. Геопросторова організація паломництва у Львівській області / Ю. Я. Городинський. – Львів, 2018.

25. Сайчук В.С. Методичні аспекти суспільно-географічного дослідження релігійного туризму / В. С. Сайчук // Економічна та соціальна географія. – 2014. – Вип.2(70). – С.59-65.
26. Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2018 – 2020 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://loda.gov.ua/upload/users_files/32/upload/Programa%20rozvYtku%20turYzmu%2C%20kurortiv%20i%20rekreacii%20u%20L.o.%20na%202018-2020%20rokY.pdf
27. Аналіз ринку в'їзних туристів у м. Львові. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://city-adm.lviv.ua/lmrdownloads/turyzmzvit09102015.pdf>
28. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2017/r10_96.pdf
29. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
30. Берестейська унія. Греко-католицька церква. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://edera.gitbook.io/ed-era-book-history/suspylno_polytychny_procesy_16_st/beresteuska_unyua_greko_katolycka_cerkva
31. Департамент з питань культури, національностей та релігій у Львівській області. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://loda.gov.ua/departament-z-pytan-kultury-natsionalnostej-ta-relihij>
32. Рекреаційний потенціал Львівщини / Статист. збірник. – Львів: Головне управління статистики у Львівській обл., 2012. – 96 с.
33. Офіційний сайт Патріаршого Паломницького Центру УГКЦ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pilgrimage.in.ua/>
34. Закон України «Про паломництво». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6S800A.html
35. Офіційний сайт Львівської архієпархії Української Греко-Католицької Церкви. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ugcc.lviv.ua/>
36. Jackowski A. Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii / A.

Jaskowski. – Kraków: WUJ, 2003. – 268 s.

37. Офіційний сайт Центру розвитку туризму міста Львова. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lviv.travel/>

38. Офіційний туристичний сайт Львівщини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lviv-region.travel/ua/cat/lviv-region>

39. Закон України «Про охорону культурної спадщини». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

40. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» // Релігійна панорама, 2008. – №3. – С. 37–47.

41. Програми соціально-економічного та культурного розвитку м. Львова на 2017–2019 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/strategija/prohamy-sotsialno-ekonomichnoho-ta-kulturnoho-rozvytku-m-lvova-na-2017-2019-roky>

42. Шевчук Л. Т. Сакральна географія / Л. Т. Шевчук. – Львів: Світ, 1999. – 160 с

43. Sopher D. E. Geography of Religions / D. E. Sopher // Englewood Cliffs, – NJ.: Prentice-Hall, 1967. – 345 p.

44. Шкраб'юк П. Крехів: дороги земні і небесні / П. Шкраб'юк. – Львів, 2002. – 471 с.

ДОДАТКИ

Адміністративно-територіальний устрій Львівської області

Туристичний логотип міста Львова

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму

(осіб)

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2013	188520	16162	131530	40828
2014	92128	2015	61465	28648
2015	112472	3057	60830	48585
2016	181827	8370	74877	98580
2017	175150	6042	82653	86455
2018	182255	7617	112757	61881

Чудотворні ікони у Львівській області

№	Чудотворна ікона	Розташування	Конфесійна приналежність
1	Борусівська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Різдва Пресвятої Богородиці с. Борусів, Жидачівський р-н	УГКЦ
2	Бориницька “Кернична” ікона Пресвятої Богородиці	капл. Пресвятої Богородиці с. Бориничі, Жидачівський р-н	УГКЦ
3	Вербицька ікона Пресвятої Богородиці	хр. св. Архистратига Михаїла с. Вербиця, Жидачівський р-н	УГКЦ
4	Воледовголуцька ікона Пресвятої Богородиці	ц. Різдва Богородиці с. Воля Довголуцька, Стрийський р-н	УГКЦ
5	Городилівська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Успіння Пресвятої Богородиці с. Ульвівок, Сокальський р-н	УГКЦ
6	Голубицька ікона Богородиці	мон. Вознесіння Господнього м. Золочів	УГКЦ
7	Грушівська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Пресвятої Трійці с. Грушів, Дрогобицький р-н	УГКЦ
8	Деревнянська чудотворна ікона Божої Матері	хр. св. Андрія м. Львів	УГКЦ
9	Дроговизька чудотворна ікона Пресвятої Богородиці	храм Покрови Пресвятої Богородиці с. Дроговиж Миколаївський р-н	УГКЦ
10	Камянка-Бузька чудотворна ікона Пресвятої Богородиці (КОПІЯ)	ц. Преображення Господнього м. Камянка-Бузька	УГКЦ
11	Корсівська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці	ц. ап. і єв. Луки с. Корсів, Бродівський район	УГКЦ
12	Кристинопільська чудотворна ікона	мон. св. Юрія м. Червоноград (Сокальський р-н)	УГКЦ
13	Кохавинська ікона Богородиці Одигітрія (КОПІЯ)	мон. св. Герарда снт. Гніздичів, Жидачівський р-н	УГКЦ
14	Крехівська (Верхратська) ікона Пресвятої Богородиці	мон. св. Миколая с. Крехів, Жовківський р-н	УГКЦ

Продовження додатку Г

15	Лісківська ікона Пресвятої Богородиці (копія)	ц. Положення чесного пояса пресв. Богородиці с. Лісок Чернилявський, Яворівський р-н	УГКЦ
16	Лісківська ікона Пресвятої Богородиці	ц. св. Юрія Переможця, м. Яворів	УГКЦ
17	Махнівська ікона Пресвятої Богородиці	ц. св. безср. Козьми і Дем'яна с. Махнівці, Золочівський р-н	УГКЦ
18	Маркопільська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Вознесіння Господа Нашого Ісуса с. Маркопіль, Бродівський р-н	УГКЦ
19	Нестаничівська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Різдва Пресвятої Богородиці с. Нестаничі Радехівський р-н	УГКЦ
20	Підкамінська ікона Пресвятої Богородиці	мон. Походження древа Хреста Господнього свт. Підкамінь Бродівський р-н	УГКЦ
21	Підгорецька ікона Божої Матері	мон. Благовіщення Пречистої Діви Марії с. Підгірці, Бродівський р-н	УГКЦ
22	Поморянська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Пресвятої Богородиці свт. Поморяни, Золочівський р-н	УГКЦ
23	Самбірська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Різдва Пресвятої Богородиці м. Самбір	УГКЦ
24	Стрийська (Ліська) ікона	каф. соб. Успіння Пресвятої Богородиці м. Стрий	УГКЦ
25	Сокальська ікона Пресвятої Богородиці	каф. соб. св. ап. Петра і Павла м. Сокаль	УГКЦ
26	Унівська ікона Богородиці	Святоуспенська Унівська Лавра с. Унів, Перемишлянський р-н	УГКЦ
27	Тартаківська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Різдва Пресвятої Богородиці с. Тартаків, Сокальський р-н	УГКЦ

28	Теребовлянська ікона Божої Матері	архикатедральний соб. св. Юра м. Львів	УГКЦ
29	Туринківська ікона Христа спасителя	ц. св. влм. Параскеви с. Туринка, Жовківський р-н	УГКЦ
30	Тучнянська ікона Пресвятої Богородиці	ц. Благовіщення Пречистої Діви Марії с. Тучне, Перемишлянський р-н	УГКЦ
31	ікона Розп'ятого Спасителя	ц. Успіння Пресвятої Богородиці смт. Глиняни Золочівський р-н	УГКЦ
32	ікона Матері Божої Нерушимої стіни	ц. Успіння Пресвятої Богородиці с. Страдч Яворівський р-н	УГКЦ
33	ікона Успіння Пресвятої Богородиці	ц. Успіння Пресвятої Богородиці с. Страдч, Яворівський р-н	УГКЦ
34	образ Серця Христового	ц. св. архистратига Михаїла с. Боянець, Жовківський р-н	УГКЦ
35	ікона Серця Христового	ц. Різдва Івана Хрестителя с. Криве, Радеківський р-н	УГКЦ
36	ікона Матері Божої Рудківської "Одигітрія"	хр. Каплиця Злагоди м. Рудки, Самбірський р-н	УГКЦ
37	Чудотворна ікона Пацлавської Богородиці (копія)	ц. Святого Духа с. Губичі, Старосамбірський р-н	УГКЦ
38	ікона "Жидачівська Оранта"	ц. Воскресіння Христового м. Жидачів	УГКЦ
39	образ св. Миколая Мирликійського	мон. Св. Миколая с. Крехів, Жовківський р-н	УГКЦ
40	ікона Матері Божої Неустанної Допомоги	хр. св. Катерини м. Мостиська	РКЦ
41	ікона Матері Божої Фатімської	костел Матері Божої Фатімської с. Крисовичі, Мостиський р-н	РКЦ
42	образ Христа Розп'ятого	костел Воздвиження Святого Хреста с. Берездівці, Миколаївський р-н	РКЦ
43	ікона Буської Божої Матері	костел св. Миколая с. Лановичі, Самбірський р-н	РКЦ
44	образ Рудківської Божої Матері	костел св. Миколая м. Рудки, Самбірський р-н	РКЦ
45	ікона Божої Матері "Годувальниця"	кафедральний собор Покрову Пресвятої Богородиці м. Львів	УПЦ КП

Продовження додатку Г

46	ікона Львівської Богородиці “Одигитрія”	кафедральний собор Покрову Пресвятої Богородиці м. Львів	УПЦ КП
47	ікона Серця Христового	ц. св. архистратига Михаїла с. Жужеляни, Сокальський р-н	УГКЦ
48	ікона блаженних дрогобицьких мучеників	кафедральний собор Пресвятої Трійці м. Дрогобич	УГКЦ
49	Кохавинська ікона Божої Матері (оригінал)	Храм Параскеви П'ятниці, м. Львів	УПЦ КП
50	Чудотворна ікона Пресвятої Богородиці “Всецариця”	Храм Різдва Пресвятої Богородиці, м. Львів	УПЦ КП
51	Тихвинська Львівська сльозоточива ікона Богородиці,	Храм Георгія Переможця м. Львів	УПЦ МП

Сакральні місця із часточками мощів святих і блаженних

№	Місце розташування	Мощі блаженних і святих	Конфесійна приналежність
1	с. Баня Лисовицька, Стрийський р-н Свято-Покровська Церква	преп. Олексій Карпаторуський	УПЦ МП
2	м. Борислав Дрогобицький р-н ц. Святої Анни	мощі апостолів і святих, які були очевидцями земного життя Ісуса Христа	УГКЦ
3	м. Борислав Дрогобицький р-н Свято-Покровська Церква	преп. Амфілохій Почаївський преп. Кукша Одеський	УПЦ МП
4	м. Броди Бродівський район	свмч. Володимир, митрополит Київський і Галицький преп. Лаврентій Чернігівський св. Феодосій Чернігівський Преп. Феофіла Київського	УПЦ МП
5	м. Дрогобич Дрогобицький р-н соб. Пресвятої Трійці	новомученик Йосафата (Коциловський) блаж. Омелян Ковч	УГКЦ
6	м. Дрогобич Дрогобицький р-н церква преп. Іова Почаївського	частинка Чесного і Животворящего Хреста Господнього свят. Тихон Московський Феодосій Чернігівський преп. Лаврентій Чернігівський	УПЦ МП
7	м. Городок Городоцький р-н хр. Благовіщення	блаж. Петро Вергун	УГКЦ
8	м. Жовква Жовківський р-н мон. Різдва Христового	св. муч. Партеній	УГКЦ
9	м. Жовква Жовківський р-н ц. свв. ап. Петра і Павла	св. муч. Партеній преп. Іов Почаївський преп. Амфілохій Почаївський св. первомуч. і архidiaк. Стефан	УПЦ МП
10	с. Жужеляни Сокальський р-н ц. Христового Воскресіння	блаж. Йосафати Гордашевської	УГКЦ
11	м. Львів Свято-Преображенський жіночий монастир	преп. Іов Почаївський Олександра, Марфа та Єлена Дівєєвські блаж. Параскева, Пелагія і Марія Дівєєвські у мощовику зберігаються часточки свят. Луки Войно-Ясенецького, преп. Серафима Саровського, преп. Амфілохія Почаївського	УПЦ МП
12	м. Львів Свято-Троїцька церква	преп. Кукша Одеський преп. Іона Київський	УПЦ МП
13	м. Львів Церква Різдва Пресвятої Богородиці	свмч. Григорій Лакота	УГКЦ

14	м. Львів ц. св. вмч. Георгія Побідоносця	Часточка Чесного і Животворящого Хреста Господнього вмц. Варвара, ап. Андрій Первозванний, преп. Марія Магдалина, преп. Йов Почаївський, св. Лука Войно- Ясенецький, преп. Кукша Одеський, прмц. Елисаветій, св. Інокентій Московський, преп. Олексій Товт, св. Лаврентій Туровський, св. Митрофан Воронізький, преп. Іоан Германський, част. ризи прав. Іоана Крондштадтського; У мощовику зберігаються часточки мощів преп. Лаврентія Чернігівського, преп. Кукші Одеського, блаж. кн. Константина і чад його, преп. Ніла Столбенського	УПЦ МП
15	м. Львів каплиця Блаженних преподобномучениць Олімпії та Лаврентії	ікона і мощі преподобномучениць Олімпії та Лаврентії	УГКЦ
16	м. Львів музей блаж. свмч. Василя Величковського	ікона і мощі блаженного свмч. Василя Величковського	УГКЦ
17	м. Львів ц. свмч. Йосафата	блаж. Миколай (Чарнецького)	УГКЦ
18	м. Львів архикафедральний собор св. Юра	Крипта усипальниця ієрархів УГКЦ, та мощі святого великомученика Пантелеймона	УГКЦ
19	м. Мостиська Мостиський р-н ц. преп. Амфілохія Почаївського	мощівник з частками мощів преп. Іова і Амфілохія Почаївських	УПЦ МП

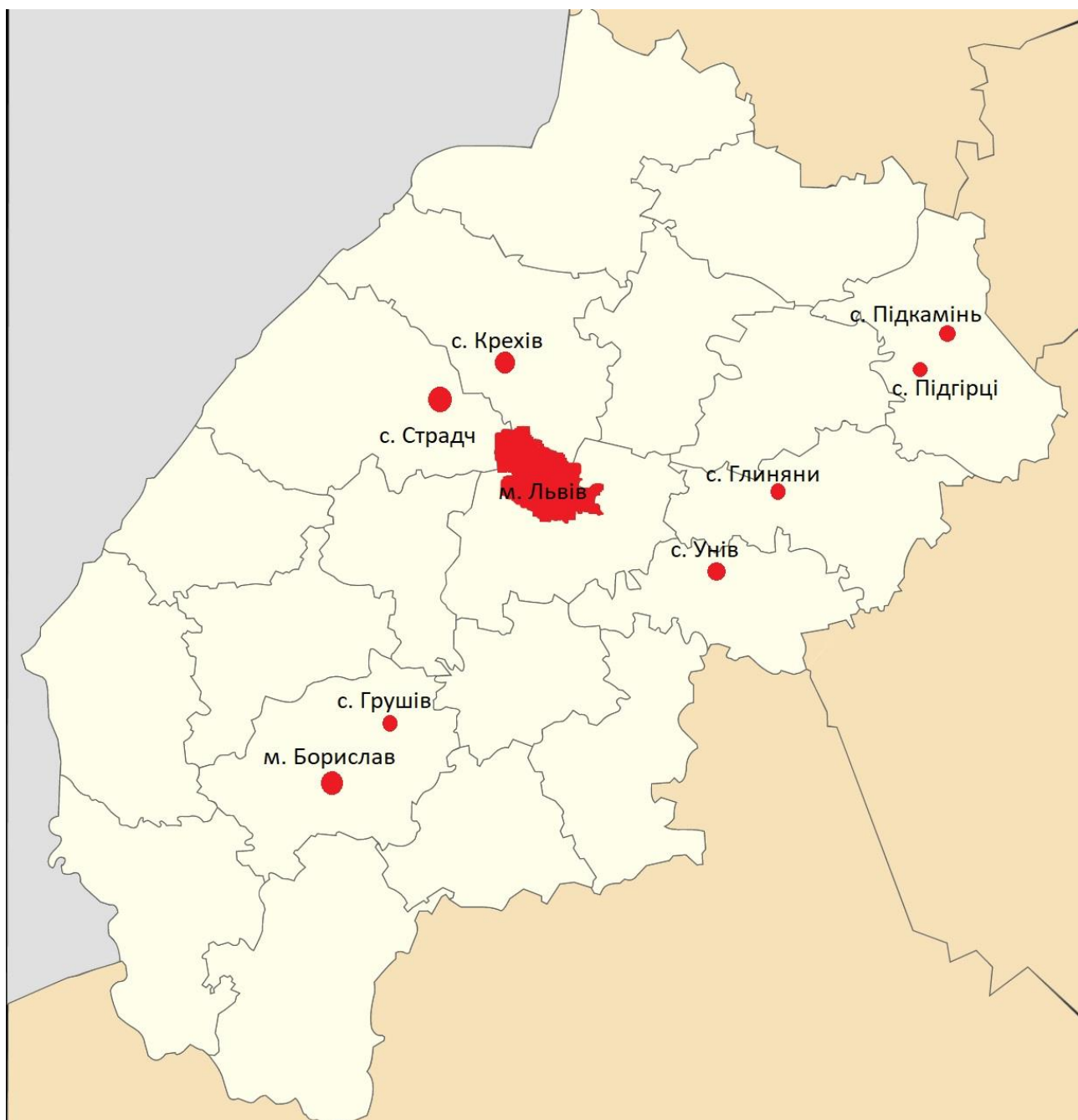
20	м. Рава-Руська Жовківський р-н Свято-Троїцька церква	блаж. Матрона Московська, преп. Герасим Йорданський, нев. свящмч. з монастиря на землі Чернечника, свят. Лука ВойноЯсенецького, преп. Никита Стовпник, свят. Климент, преп. Кукша Одеський, кн. Олег Брянський, свят. Тихон, преп. Олександра і Марфа Дівеєвські, преп. Сергій Радонезький, вмч. Георгій Побідоносець, свят. Філарет Московський, преп. Іона Київський, свят. Інокентій Московський, свят. Ігнатій Ростовський, преп. Климент Київський, прав. Іоан Одеський, преп. Олексій Карпаторуський, преп. Максим Грек, преп. Гавриїл Седмиозерський, преп. Петро і Февронія Муромські, свящмч. Харлампій, преп. Макарій Калязинський	УПЦ МП
20	м. Радехів Радехівський р-н Свято-Покровська Церква	мощовик з часткою мощів 33 мучеників палестинських	УПЦ МП
21	м. Самбір Самбірський р-н ц. Різдва Пречистої Діви Марії	св. Валентин	УГКЦ
22	м. Самбір Самбірський р-н Свято-Успенська церква	св. Павло Тобольський, преп. св. Звіринецьких, преп. Олександра і Марфа Дівеєвські, преп. Нікон Сухий, свящ. Володимир, митрополит Київський і Галицький	УПЦ МП
23	с. Сопошин Жовківський р-н ц. Всіх святих	св. Лука Войно-Ясенецький	УПЦ МП
24	с. Синьковичі Жовківський р-н хр. Успіння Пресвятої	св. Іван Павло II	УГКЦ

	Богородиці		
25	с. Страдч Яворівський р-н ц. Успіння Пресвятої Богородиці	о. Микола Конрад дяк Володимир Прийма	УГКЦ
26	м. Стрий Стрийський р-н Кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці	блаж. свмч. Петро Вергун	УГКЦ
27	м. Трускавець Дрогобицький р-н ц. св. прор. Іллі	преп. Олександра і Марфа Дівеєвські	УПЦ МП
28	м. Турка Турківський р-н ц. свят. Миколая	рівноап. кн. Володимир Великий, свят. Димитрій Ростовський, свят. Феодосій Чернігівський, преп. Лаврентій Чернігівський, преп. Іоан Корнянський, преп. Миколай Іскровкорський, муч. Феодор Тирон	УПЦ МП
29	м. Ходорів Жидачівський р-нц. Святих Косми і Дем'яна	блаж. муч. Тарсикія	УГКЦ
30	м. Червоноград Сокальський р-н Свято-Покровська Церква	преп. Йов Почаївський преп. Амфілохій Почаївський	УПЦ МП
31	с. Чишки Пустомитівський р-н хр. Успіння Пресвятої Богородиці	преп. о. Меркурій, ігумен Бригинський Димитрій Мироточивий Спиридон Тримифунтський	УПЦ КП
32	с. Шандровець Турківський р-н Свято-Михайлівська Церква	преп. Іов Почаївський	УПЦ МП
33	Церква Різдва Пресвятої Богородиці м. Львів	Св. влчмч. Варвара Амфілохій Почаївський Іов Почаївський Св. Євлагій	УПЦ КП
34	Церква св. Параскеви П'ятниці, м. Львів	Хрест-мощовик із часткою Чесного і Животворного Хреста Господнього Амфілохій Почаївський Спиридон Тримифунтський	УПЦ КП
35	Кафедральний собор Покрови Пресвятої Богородиці, м. Львів	Макарій, митрополит Київський Св. влчмч. Варвара Ікона Пресвятої Богородиці з мощами 4-х Святих	УПЦ КП

Святі цілющі джерела на території Львівщини

№	Джерело/Місце розташування	Конфесійна приналежність
1	джерело Богородиці Люрдської з купіллю Святої Анни с. Крехів, Жовківський р-н	УГКЦ
2	“Зозулина криниця” с. Бориничі, Жидачівський р-н	УГКЦ
3	джерело “Маруся” с. Монастирок, Заглина Жовківський р-н	УГКЦ
4	джерело у с. Тишковичі Мостиський р-н	УГКЦ
5	джерело Унівської лаври с. Унів, Перемишлянський р-н	УГКЦ
6	джерело у с. Раковець, Пустомитівський район	УГКЦ
7	джерело в с. Биличі, Старосамбірський р-н	УГКЦ
8	джерело Пресвятої Богородиці с. Межиброди, Сколівський р-н	УГКЦ
9	джерело Матері Божої м. Моршин, Стрийський р-н	УГКЦ
10	Святе цілюще джерело “Біля Бука” с. Вербляни, Яворівський р-н	УГКЦ
11	джерело св. Онуфрія с. Лісок, Яворівський р-н	УГКЦ
12	джерело в с. Острівчик-Пильний, Буський р-н	УГКЦ
13	джерело архистратига Михаїла, с. Старе Село, Жовківський р-н	УГКЦ
14	джерело в с. Пługів Золочівський р-н	УГКЦ
15	джерело-колодязь на Страдецькій горі с. Страдч, Яворівський р-н	УГКЦ
16	джерело в с. Тучне Перемишлянський р-н	УГКЦ
17	джерело в с. Грушів, Дрогобицький р-н	УГКЦ
18	джерело в с. Урич, Сколівський р-н	УГКЦ
19	джерело в с. Гавареччина Золочівський р-н	УГКЦ

Найбільш відомі паломницькі центри Львівщини

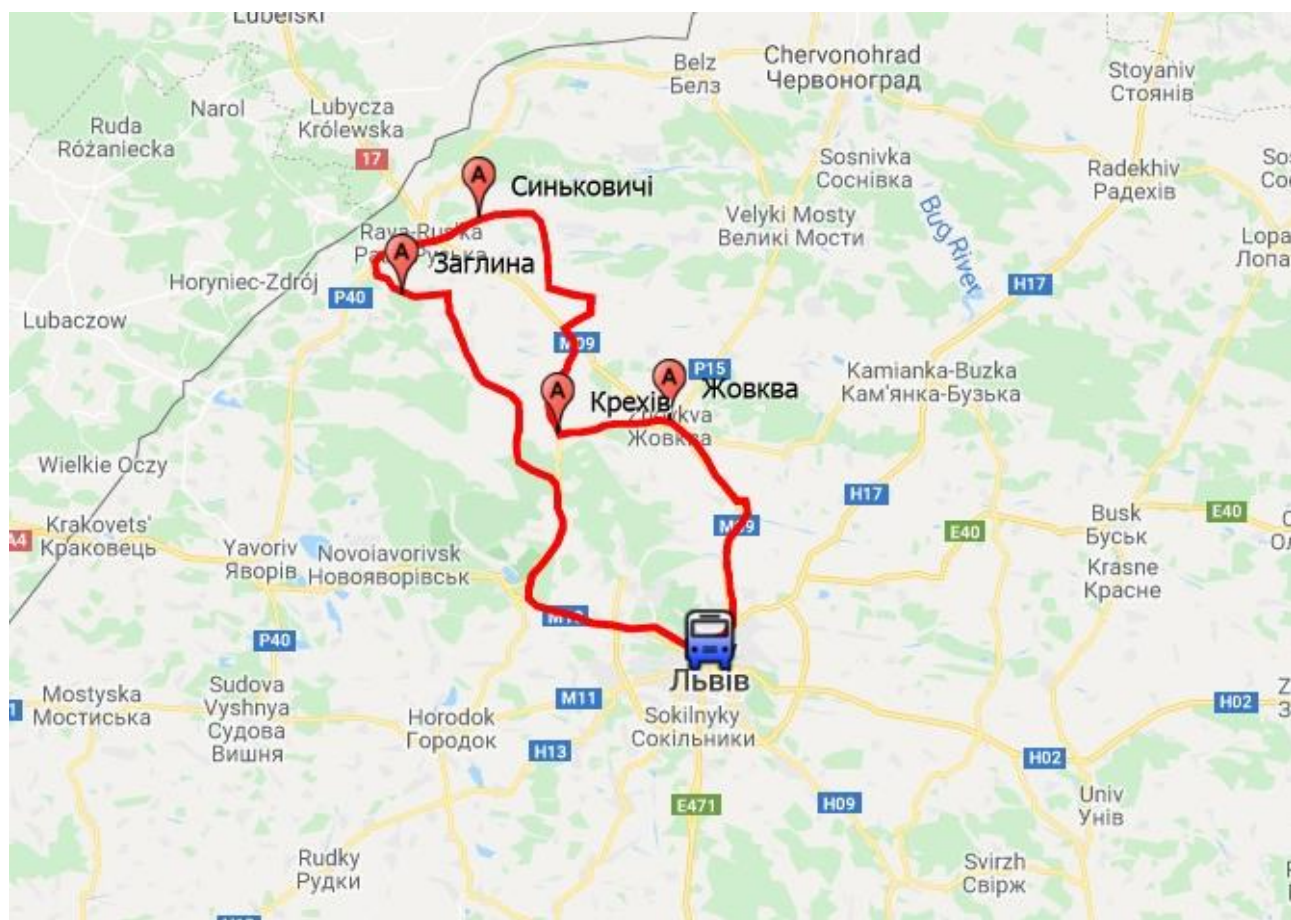

Класифікація паломницьких маршрутів

Критерії	Види паломницьких маршрутів	Підвиди паломницьких маршрутів
За спрямованістю	Внутрішній	Локальний (у межах району)
		Регіональний
		Обласний
	Внутрішньовиїзний	З перетином кордону
За масштабами охоплення території	Міждержавні	У межах держав
	Загальнодержавні	У межах країни
	Внутрішньорегіональні	У межах регіону країни
	Локальні	У межах невеликого району
За тривалістю	Маршрути вихідного Дня	Субота і неділя та дні релігійних свят
	Нетривалі	Маршрути від 1 до 2 днів
	Тривалі	Маршрути від 3 до 7 днів
	Довготривалі	Маршрути понад 7 днів
За метою	Духовна	Духовна мета
	Загальноосвітня	Для ознайомлення
	Релігійно-рекреаційна	Для духовного відпочинку
	Місіонерська	Поширення певної віри
За засобами пересування	Транспортний	Автотранспорт
		Залізничний
		Авіаційний
		Водний
	Активні засоби Пересування	Пішохідні
		Велосипедні
Мотоциклетні		
За організацією	Планові	Організовані туристичними підприємствами
		Організовані релігійними організаціями
	Самодіяльні	Сплановані наперед
		Спонтанні
За сезонністю	Цілорічні	Весь рік (у дні релігійних свят і відпустів)
	Сезонні	У дні прощ
За формою участі	Індивідуальні	Поділ за віком паломників
	Сімейні	Молоді сім'ї без дітей, сім'ї з дітьми, родини
	Групові	Поділ за віковими та соціальними групами
За формою маршруту	Лінійні	Початок і закінчення відбуваються у різних точках

	Кільцеві	Початок і завершення відбуваються в одному географічному пункті
	Радіальні	Початок і завершення відбуваються в одному географічному пункті з перебуванням в інших пунктах та поверненням до початку пункту
	Комбіновані	Лінійний, кільцевий і радіальний маршрут

Маршрут туру «Релігійними стежками Жовківщини»

Об'єкти споглядання по маршруту «Релігійними стежками Жовківщини»

Рис. 3.1 Монастир отців Василіан у м. Жовква

Рис.3.2 Крехівський монастир

Рис. 3.3 Крехівська чудотворна ікона

Рис. 3.4 Моці Юди-Тадея у с. Синьковичі

Рис.3.5 Цілюще джерело у с. Заглина

**Документація та програма обслуговування туру «Релігійними стежками
Жовківщини»**

ТОВ «Мандруй з нами»

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА

туристичної подорожі за маршрутом : Львів – Жовква – Крехів – Синьковичі – Заглина

Основні показники маршруту

Вид маршруту: кільцевий

Категорія складності: I категорія

Тривалість маршруту (км.): 145

Тривалість подорожі (дів): 3 дня, 2 ночі

Чисельність туристичних груп: 1

Чисельність туристів по маршруту: 10

Всього туристів по маршруту: 10

Всього туроднів обслуговування: 4

Початок обслуговування на маршруті першої групи: 14.03.2020 р.

Початок обслуговування на маршруті останньої групи: 14.03.2020 р.

Кінець обслуговування останньої групи: 17.03.2020

Вартість путівки: 1750 грн

Місяць	Чисельність туристів на місяць	Графік заїзду туристичних груп	Чисельність груп на місяць
01			
02			
03	10	14.03.2020 – 17.03.2020	1
...			

Адреса туристичного підприємства, з якого починалася подорож: м. Львів, Двірцева площа, 1.

Короткий опис подорожі:

Прибуття у м. Львів, відправлення у м. Жовква, оглядова екскурсія по сакральних місцях міста, відправлення до с. Крехів, відвідування Василіанського монастиря, цілющого джерела, відправлення до с. Синьковичі, відвідування церкви Успіння Пресвятої Богородиці та мощів Юди Тадея, відправлення до с. Заглина, відвідування цілющого джерела Пресвятої Богородиці, повернення до м. Львова.

**Керівник туристичного підприємства, яке обслуговує маршрут – Загірна Юлія
Василівна**

Підпис _____

Графік завантаження туристичного підприємства групами туристів

ГРАФІК ЗАВАНТАЖЕННЯ

туристичного підприємства _____ «Мандруй з нами» _____

групами туристів
назва підприємства

в ___ березні 2020 р.
місяць

Но ме р гр уп и	Номер марш руту туристично ї подорожі	Дати обслуговування																																			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31					
1	1																																				

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК

до путівки туристичної подорожі
«Релігійними стежками Жовківщини»
найменування подорожі

Тривалість туру: 3 дні, 2 ночі

Транспорт: автобус

Вартість туру: 1750 грн.

У програмі туру: Прибуття у м. Львів, відправлення у м. Жовква, оглядова екскурсія по сакральних місцях міста, відправлення до с. Крехів, відвідування Василіанського монастиря, цілющого джерела, відправлення до с. Синьковичі, відвідування церкви Успіння Пресвятої Богородиці та мощів Юди Тадея, відправлення до с. Заглина, відвідування цілющого джерела Пресвятої Богородиці, повернення до м. Львова.

Програма туру:

1 день

Прибуття у м. Львів, центральний залізничний вокзал; відправлення у м. Жовква, заселення в парк-готель «Парк», сніданок. Відвідання монастиря отців Василіан, відправлення Богослужіння. Відвідання костелу Святого Лаврентія та Домініканського монастиря. Вільний час. Оглядова екскурсія по визначних місцях міста, а саме Жовківський замок, Вічева площа, Глинська та Звіринецька брама. Повернення у готель. Вечеря.

2 день

Сніданок, виїзд до с. Крехів. Заселення в садибу «Жовта Хата». Відвідання Василіанського монастиря, відправлення Богослужіння. Вільний час. Оглядова екскурсія по с. Крехів. Відвідання цілющого джерела. Повернення у садибу. Вечеря.

3 день

Сніданок, виїзд до с. Синьковичі. Відвідання церкви Успіння Пресвятої Богородиці та цілющих мощів Юди Тадея. Вільний час. Виїзд до с. Заглина. Відвідання цілющого джерела Пресвятої Богородиці. Виїзд до м. Львів.

У вартість входить:

Транспортні послуги (автобусні перевезення)

Страхування

Ночівлі в готелі

Екскурсії згідно програми туру

Харчування

У вартість не входить:

Вхідні квитки в музеї

Особисті витрати

Додаткова інформація:

Туристична фірма залишає за собою право вносити корективи у програму під час туру.

Програма туристичного обслуговування

Тур «Релігійними стежками Жовківщини»

Термін - 3 дня, 2 ночі

Назва підприємства - «Мандруй з нами»

Перелік послуг, які надаються в турі «Релігійними стежками Жовківщини»»:

1. Проживання

- 1 ночівля у м. Жовква, парк-готель «Парк»
- 1 ночівля у с. Крехів, садиба «Жовта Хата»

2. Екскурсії

- Оглядова екскурсія у м. Жовква
- Оглядова екскурсія у с. Крехів

3. Транспорт

- Автобусне перевезення

4. Харчування

- Парк-готель «Парк»
- Садиба «Жовта Хата»

Програма туру

День	Програма
1 день	08:00 – приїзд у місто Львів 08:30 – виїзд з м. Львова до м. Жовква 09:10 – прибуття у м. Жовква та заселення в парк-готель «Парк» 10:00 – сніданок у ресторані парк-готелю «Парк» 11:00 – відвідання Василіанського монастиря — культової споруди та обителя отців Василян. Це пам'ятка історії і архітектури в м. Жовкві, що є одним з найцікавіших українських храмів, славний своїм стінописом, який поєднує біблійні мотиви з національно-історичними. 12:00 – Богослужіння у Василіанському монастирі. 14:00 – відвідання костелу Святого Лаврентія - культової споруди, що розташована на площі Вічевій міста Жовкви Львівської області, Україна. Занесена до Реєстру пам'яток національного значення. 14:30 – відвідання Домініканського монастиря – визначної пам'ятки Львівщини. Вважають, що костел побудовано за взірцем базиліки міста Неаполь, Італія.

	<p>Суворі, дещо спрощені форми споруди — свідок оборонної архітектури. Монастир домініканів прилягав до оборонного муру Жовкви, при нагоді міг бути використаний як фортечне укріплення. Костел зального типу з мало розвиненим трансептом. На перехресті наві та короткого трансепту зовні — відсутній купол, його місце займає сигнатурка. Фасади прикрашені лише вікнами, пілястрами, карнизом.</p> <p>15:00 – вільний час.</p> <p>17:00 – оглядова екскурсія по м. Жовква. Відвідання Жовківського замку, що є внесений до Державного реєстру національного культурного надбання України, Вічевої площі, де жили і працювали найбагатші і найвпливовіші міщани, проходили торги і ярмарки, урочисті процесії і святкування, Глинської та Звіринської брами.</p> <p>19:00 – повернення у готель.</p> <p>20:00 – вечеря у ресторані парк-готелю «Парк».</p>
2 день	<p>09:00 – сніданок у ресторані парк-готелю «Парк».</p> <p>10:30 – виселення з парк-готелю «Парк» та переїзд у с. Крехів.</p> <p>11:30 – заселення у садибу «Жовта Хата»</p> <p>12:30 – відвідання Крехівського монастиря, що є одним із найвідвідуваніших місць в околицях Львова. Його також називають Василіанським монастирем за назвою ордену отців Василіян, одного з головних чернечих орденів українських греко-католиків. Крехівський монастир відомий своїми чудотворними іконами: Святого Миколая Великого, іменем якого названо монастир, і Матері Божої. Існує переказ, що вона допомогла прозріти сліпій дівчинці.</p> <p>13:00 – Богослужіння у Крехівському монастирі.</p> <p>15:00 – вільний час.</p> <p>17:00 – оглядова екскурсія по с. Крехів. Туристи матимуть змогу оглянути ще раз Василіанський монастир з багатьма храмами, кожен з яких має свою історію. Особливо популярним є цілюще джерело в Крехові, яке має велике значення для прочан.</p> <p>19:00 – повернення у садибу «Жовта хата».</p> <p>20:00 – вечеря у ресторані садиби «Жовта хата».</p>
3 день	<p>10:00 – сніданок у садибі «Жовта хата».</p> <p>11:00 - виселення з готелю та переїзд до с. Синьковичі.</p> <p>12:00 – приїзд до с. Синьковичі та відвідання церкви Успіння Пресвятої Богородиці, у якій знаходяться цінні сакральні об'єкти, а саме цілющі мощі Юди Тадея – одного з найбільш шанованих християнських святих.</p> <p>13:30 – переїзд до с. Заглина та відвідання цілющого джерела Пресвятої Богородиці. Легенда оповідає, що десь у 17 столітті на цьому місці з'явилася Богородиця і з-під землі почало бити джерело.</p> <p>15:00 – переїзд до м. Львова.</p> <p>16:00 – прибуття до м. Львова (Двірцева площа, 1) та прощання з туристами.</p>

Лист бронювання туристичних подорожей

№	ПРИЗВИЩЕ / NAME (УКР/ЛАТ) (UKR/LAT)	ІМ'Я (УКР/ЛАТ) (UKR/LAT)	ПАСПОРТНІ ДАНІ PASSPORT DETAILS	ДАТА НАРОДЖЕННЯ DATE OF BIRTH
1				
2				
3				
4				
5				
6				

Деталі замовлення

КРАЇНА	КУРОРТ	ГОТЕЛЬ	ТЕРМІН ТУРУ		ТИП РОЗМІЩЕННЯ	ТИП ХАРЧУВАННЯ
			З	ПО		

Маршрут: м. Львів – м. Жовква – с. Крехів – с. Синьковичі – с. Заглина.

Вид та категорія транспорту: Автобус

Транспортна компанія: ТЗОВ «Фіакр

Страхова компанія: ТОВ «Скарбниця»

Екскурсії: оглядова екскурсія по м. Жовква, оглядова екскурсія по с.

Жовква.

Додаткова інформація:

- Транспортне обслуговування у вільний час – не передбачено.

- Туристична фірма залишає за собою право вносити корективи у програму під час туру.

Вартість Туристичного продукту, супутніх послуг: 1750 грн.

Форма розрахунку: готівкою/кредитною картою

Контактні дані: 79007, Львівська область, м. Львів, вул. Зелена; телефон:
+38 (03249) 40 815.

Підписи Сторін: